



Forskarpolitikarane

Forskarar har mange grunnar til å ligge unna politikk.
Men nokre greier ikkje la vere.

Side 12–17

Teljing på avvegar

Det er på høg tid å gå laus på dysfunksjonane i forskningssystemet.



At vi får fleire artiklar, vil sjølvsagt ikkje seie at dei vert betre, heller ikkje i sum.

Her om dagen maila eg kundeservice i ei bedrift om eit problem eg hadde med tenestene deira. Problemet forsvann ikkje, så eg fylgde opp med å ringe. Dei fann fram saka mi, som be- tryggande nok var utstyrt med eit saksnummer.

Den er assignert til prosessering, sa personen i telefonen.

– Assignert til prosessering, sa eg, halvt for meg sjølv, medan eg prøvde å begripe noko som helst.

– Ja, eg ringde altså sidan problemet ikkje er løyst.

– Saken er assignert til prosessering. Har du ikkje fått en mail om det? Det skulle du ha fått.

No kjende eg meg noko på høgde, for eg svarte:

– Du har jo fortalt meg at saka er assigna til prosessering, så eg treng ingen mail. Eg treng ei løysing av problemet.

Noko seier meg at vi hadde med ein teljekant på avvegar å gjere.

Teljekantsystemet i norsk forskning vart innført i 2006. Dei som stod bak brukte ordet «publiseringsindikatoren» og likte ikkje oppnamnet. «Teljekantsystemet» hadde noko nedsetjande og frekt ved seg, men har vunne fram som den dominerande nemninga. Eg trur det er den einaste kampen motstandarane av systemet har vunne.

Teljekantane kom som ein del av nytt finansieringssystem i samband med innfø-

Eg trur det er den einaste kampen motstandarane av systemet har vunne.

ringa av kvalitetsreforma. Føremålet med å lage ei ordning for kvantitativ måling av forskning, var dels å kunne leggje vitenskapleg produksjon til grunn for løyvingar, dels å stimulere til auka publisering. Vinningane var ganske klåre. Ved ei sinnrik deling i nivå 1 og 2 og kategoriar publisering (monografi? artikkel?) fekk ein eit sams system for alle fag og universitets- og høgskulesektoren under eitt. Det vart attraktivt å få arbeida opp frå djupet av PC-en, leggje den siste handa på det, dele klokskapane med verda. Veikskapane var minst like klåre, og motstanden mot innføringa av teljekantane var brei og skarp, ikkje minst i dette bladet. Nivådelingane av kva som er gode og framifrå tidsskrift og forlag vil alltid vere diskutabile. Forskarar kan drive strategisk tilpassing. At vi får fleire artiklar, vil sjølvsagt ikkje seie at dei vert betre, heller ikkje i sum. Perverteringane står i kø.

Argumenta for og mot var liknande òg då det gjaldt heile kvalitetsreforma. Det lønte seg å produsere studiepoeng, men kor dugelege til å tenkje, ellar å ha eit arbeid, vart studentane?

Det har ikkje mangla på evalueringar av både kvalitetsreforma og teljekantsystemet. I

2015 kom Riksrevisjonen med ein rapport som gav kvalitetsreforma det glatte lag – problemet med låg studiegjennomføring og høgt fråfall var like stort som før reforma. Året før kom ei dansk evaluering av teljekantane. Ein kan svært populært oppsummere denne med at teljekantane hadde ført til meir, men ikkje betre publisering, og målestokken her var «impact», altså kor mykje publiseringane vart siterte, og i kor viktige kanalar. Evalueringa var altså ikkje nedslåande, men framviser korleis det under tala ligg eit nytt lag med tal, med tilhøyrande misvisingar. Teljekantane er djupt samantvovne med resten av forskningssystemet.

I ei sak om langtidsplanen for forskning og høgare utdanning i dette bladet (side 6–7), tykkjer eg Jan Magnus Aronsen, leiar for forskingspolitikk i AYF, snakkar presist om problemet. Han peikar på at offentlege evalueringar av forskingskvalitet tek utgangspunkt i teljelege mål som siteringar og tal på publikasjonar: «På mitt fagområde medisin er til dømes ph.d.-kandidatane i praksis avhengige av å få publisert minst tre artiklar i stipendperioden. Då blir det freistande å ta kunnskap som allereie finst, og så ta eit minimalt nytt steg i ei vilkårleg retning. Det fører ikkje nødvendigvis til relevant kunnskap, men på grunn av publiseringspresset kan ein ikkje gjere noko som er forbunde med risiko.»

Teljekantane utgjer ein liten del av løyvingane til universitet og høgskular, men kvantitative mål har teke plass i kjernen av tankegangen til både institusjonar og mange forskarar, som er tvinga til å tenkje slik med omsyn til karrierebygging. Skal ein desse dysfunksjonane til livs, må ein gå fundamentalt til verks.

På det nye Stortinget sit det, så langt vi har funne ut, seks personar med forskingsbakgrunn. Kan hende røynslene deira med systemet kan vere ein start?

Eg assignar med dette saka til prosessering.



Redaktør
Kjetil A. Brottveit



12: Storting og forskning

Politikken skal være forskningsbasert, lyder et fyndord. Noen forskere går selv inn i politikken.



20: Ledelseslede

Akademikere er skeptisk til å bli ledet, de vil heller lede seg selv. Det er gode nyheter for ledelsen, ifølge BI-professor Bård Kuvaas.



24: Bildets makt

Kraftfulle nyhetsfoto kan vekke sterke følelser. Men de er kortvarige, sier retorikkforskerne Ida Andersen og Jens E. Kjeldsen.

4: Prisen på den nye oljen

Vil den kommende regjeringen prioritere forskning høyt? Vi har ikke råd til å la være, sier John Arne Røttingen, direktør i Forskningsrådet.

6: Hva er kvalitet?

Politikerne vil ha forskningskvalitet. Talspersoner for forskere lurer på hva det skal bety. Mange siteringer?

8: Aktuelt intervju: Nyvalgt

Marianne Synnes er tidligere tillitsvalgt i Forskerforbundet. Nå blir hun Høyre-politiker på heltid.

FASTE SIDER

27: Gjesteskrivent

30: Bøker

32: Kronikk

33: Debatt

35: Tilbakeblikk

37: Informasjon fra Forskerforbundet



Forskerforum

Nr. 8/2017 – 49. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Telefon: 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no, JØRGEN SVARSTAD, jorgen.svarstad@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Erik Norrud. Trykk: Krona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19 905



KREVER FORTSATT VEKST

Forskningssektoren vil ha fortsatt budsjettvekst, men ser også andre farer enn at pengekransen skrus igjen.



FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ – Jeg forventer at regjeringens satsing har bærekraftig og grønn omstilling i privat sektor som overskrift, sier John Arne Røttingen i Forskningsrådet.

STORTINGET 2017-2021 – Vi forventer at regjeringen vil fortsette en vesentlig satsing på forskning og innovasjon, sier direktør i Forskningsrådet John Arne Røttingen.

Med Høyre og Fremskrittspartiet etter alt å dømme fortsatt i regjering etter stortingsvalget håper mange på stø kurs i forsknings- og høyere utdanningspolitikken i årene fremover. Men Røttingen ser et problem i krystallkulen. Veksten i forskningsbudsjettene den siste regjeringeperioden har vært unormalt høy, med tre-fire prosent realvekst i året. Det kan bli vanskelig å oppnå i årene som kommer.

– Vi har et dilemma, sier Røttingen. – Vi har ikke egentlig helt råd til en tilsvarende vekst i årene fremover, for den totale budsjett-situasjonen er stram. Samtidig har vi ikke råd til å la være, for vi er avhengig av forskning og innovasjon for å bidra til den omstillingen vi må gjennom.

TØFF PRIORITERING

Røttingen tror derfor regjeringen vil satse på en mer målrettet bruk av forskningsmidlene for å få gevinster for investeringene. Han minner om at Høyre har lovet at den offentlige delen av forsknings- og utviklingsbudsjettene bør opp til 1,25 prosent av BNP.

– Jeg tror regjeringen vil prioritere dette, og at investeringen vil ha en tydelig retning. De må innrette midlene slik at privat sektor på sikt tar investeringene og satser mer på

forskning. I tillegg må de rettes mot en bærekraftig og grønn omstilling, og mot etablering av nye konkurransedyktige næringer.

Rektor Anne Husebekk ved UiT – Norges arktiske universitet mener at også universitetene får en avgjørende rolle for omstillingen i årene fremover. Hun forventer at langtidsplanen for forskning og høyere utdanning blir modernisert og fulgt opp med bevilgninger som står til ambisjonene i planen.

– Erna Solberg har vært klar på at kunn-

skap er den neste oljen og på at Norge må være et kunnskaps-samfunn. Da bør universitetene bli tilgodesett med god finansiering og nye studieplaser der det er naturlig ut ifra omstillingen i industrien.

For UiTs del ønsker Husebekk en større satsing på havbruksvitenskap.

– Havet er en uttalt viktig ressurs, og da må vi ha mange nok studieplaser som er innrettet mot fiskeri og havbruk, så vi dekker næringslivets behov. Der har vi også lange køer etter at oljeindustrien falt, sier hun.

VITENSKAPENS STATUS

Universitets- og høyskolerådet (UHR) er også tydelig på forventingen til fortsatt budsjettvekst for sektoren. Mari Sundli Tveit, leder av UHR, mener institusjonenes strategiske handlingsrom må vernes gjennom høy basisbevilgning. I tillegg ser hun styrket behov for å verne om den akademiske friheten og å synliggjøre akademias betydning i samfunnet.

– Akademias posisjon er utfordret i samfunnet i dag. Trump-administrasjonen er et tydelig eksempel på det. Også i Europa er det tydelige eksempler på at det går veldig galt. Det er viktig å løfte frem vitenskapens rolle og betydning som fundament for samfunnsutviklingen, sier Tveit, som også er rektor ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Nylig publiserte Forskningsrådet en rapport som viser at befolkningens tillit til forskning synker, og at kun halvparten av befolkningen har tillit til forskning. Tveit er bekymret for at forskning og vitenskap er i ferd med å få en for svak posisjon i opinionen.

– Vi må vise frem mye tydeligere hva vi står for, og hva vår tilnærming har å tilby, og hvor viktig det er at vi er uavhengige. Dette utfordrer oss, men vi må samtidig forvente at vi må stå i den debatten hele tiden. Vi må også passe på at utdanningene legger til rette for en god forståelse av hva vitenskapelighet innebærer. Der kan universitetene styrke seg, sier hun og får



Katja Enberg, nestleder i Akademiet for yngre forskere
Foto: Eirik Furu Baardsen

støtte fra Forskningsrådet.

– Politikkerne må gjennom utdanningspolitikken sørge for å øke forståelsen for forskningsmetoder. Å forholde seg kritisk til kilder er viktig barne-lærdom og må stå som et tverrfaglig kompetansemål i skolen. Regjeringen kan i tillegg utfordre forskningsinstitusjonene til å ta en enda mer aktiv rolle i forskningskommunikasjonen og delta i samfunnsdebattene, sier Røttingen.

BEDRE ARBEIDSVILKÅR

Forskerforbundet håper særlig på at regjeringen vil bruke de neste fire årene på å jobbe for bedre arbeidsvilkår og karrieremuligheter for arbeidstakerne i sektoren.

– Ett punkt Torbjørn Røe Isaksen kom med ganske tidlig i perioden, var karriereveier for vitenskapelig ansatte. Det skulle det arbeides spesielt med, men det har ikke skjedd. Jeg forventer at man jobber videre med karriereveier og rekruttering til forskning, sier leder av Forskerforbundet Petter Aaslestad.



Anne Husebekk, rektor ved Universitetet i Tromsø
Foto: Skjalg Bøhmer Vold

Det er et punkt som også Akademiet for yngre forskere (AYF) er særskilt opptatt av.

– Vi synes ikke hjernekapitalen blir forvalt på best mulig måte. Vår undersøkelse fra i fjor høst viser at 80 prosent av alle forskere aldri har fått noen form for karriereveiledning ved sine institusjoner. Større bevisstgjøring om dette og krav fra politisk hold kunne vært hjelpelig, sier Katja Enberg, nestleder i AYF.

Hun sier AYF er bekymret for at færre vil bli forskere. I en undersøkelse fra forskningsinstituttet NIFU om doktorgradskandidater tidligere i år svarte 61 prosent at de hadde ambisjoner om en forskerkarriere. Det var en nedgang på omtrent 10 prosentpoeng fra 10 år tilbake. I AYFs egen undersøkelse svarer kun 37 prosent av midlertidig ansatte forskere klart ja på om de tror de vil være forskere om ti år.

– Og når vi spør doktorgradstudenter og postdoktorer, er det bare halvparten som vil anbefale andre å bli forskere. Når vi har ambisjo-



Petter Aaslestad, leder av Forskerforbundet
Foto: Erik Norrud

VIL HA FORSKNINGS-MINISTER

Forskerforbundet vil dele Kunnskapsdepartementet.

– Skole kommer mye lettere på den politiske dagsordenen. En egen minister for høyere utdanning og forskning kan få opp forståelsen for dette og få til en bedre koordinering av norsk forskningspolitikk, sier Petter Aaslestad, leder av Forskerforbundet.

Fra 2007 til 2012 hadde Norge en egen forsknings- og høyere utdanningsminister – Tora Aasland (SV) i Jens Stoltenbergs andre regjering. Kunnskapsministeren har nå ansvaret for barnehage, skole, høyere utdanning og forskning.

– En forskningsminister kan bidra til å bryte ned sektorprinsippet. Hvis hvert departement bare har ansvar for sin sektor, klarer en ikke å være overskridende i tilnærmingen til forskningspolitikken, sier Aaslestad.

Da Forskerforum gikk i trykken, var det ennå uklart hvem som vil styre Kunnskapsdepartementet i årene fremover. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen (H) tok ikke gjenvalg til Stortinget, men han har sagt at han ønsker å fortsette som kunnskapsminister hvis han blir spurt. Politisk kommentator i Morgenbladet Aslak Bonde tror at Isaksen vil fortsette.

– Jeg tror Erna og Høyre synes han har gjort en god jobb. Det handler mest om skolepolitikk. Men de skryter også veldig av universitets- og høyskole reformen. Det kan også hende at Erna vil ha ham på en annen post. Men jeg tror kanskje han har lyst til å jobbe videre med lærerutdanningene, høste fruktene av universitets- og høyskole reformen og få til kvalitetsarbeid i høyere utdanning, sier Bonde.

ner om å være et kunnskapssamfunn, er det et klart problem om vi ikke får rekruttert til forskning, sier Enberg.

Det bekymrer også Forskerforbundet, som mener den høye bruken av midlertidige stillinger i stor grad er skyld i sektorens dårlige rykte som arbeidsplass.

– Da må vi selvfølgelig få ned midlertidigheten. For eksempel ved at man ikke ansetter folk i postdoktorstillinger som egentlig skulle vært ansatt i faste stillinger, sier Petter Aaslestad.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES OG JØRGEN SVARSTAD

– Vi synes ikke hjernekapitalen blir forvalt på best mulig måte.

KATJA ENBERG, AKADEMIET FOR YNGRE FORSKERE

– KVALITET ER MEIR ENN SITERINGAR

Den reviderte langtidsplanen for forskning bør drøfte kva høg forskingskvalitet eigentleg er, meiner høyringsinstansar.



ILLUSTRASJONSFOTO: PAUL SIGVE AMUNDSEN

■ Langtidsplanen bør premiere forskingsresultat som står seg over tid, heller enn produksjon av flest mogleg artiklar, meiner Akademiet for yngre forskarar.

LANGTIDSPLANEN Langtidsplanen for forskning og høgare utdanning vart lagd fram hausten 2014 med ein planperiode på ti år. Neste år skal planen reviderast, og regjeringa har bede om innspel til kva som fungerer i planen, og kva som bør endrast.

Fleire av høyringsinstansane peikar på at sjølv om planen legg stor vekt på å utvikle norske forskingsmiljø av høg kvalitet, så seier han lite om kva høg kvalitet er. Akademiet for yngre forskarar (AYF) ber i sitt innspel om at langtidsplanen må reflektere den internasjonale debatten om forskingskvalitet.

TEK IKKJE RISIKO

– Det er god politikk at Noreg som ein liten nasjon vel å prioritere nokre utvalde felt og skape verdsleiarande miljø innanfor desse. Det vi saknar, er meir substans når det gjeld korleis ein vil oppnå desse ambisjonane, seier Jan Magnus Aronsen, leiar for forskingspolitikk i AYF, til Forskerforum.

Konkret peikar AYF på at offentlege evalueringar av forskingskvalitet tek utgangspunkt i teljelege mål som siteringar, tal på publikasjonar, og publiseringskanal.

– På mitt fagområde medisin er til dømes ph.d.-kandidatane i praksis avhengige av å få publisert minst tre artiklar i stipendperioden. Då blir det freistande å ta kunnskap som allereie finst, og så ta eit minimalt nytt steg i ei vilkårleg retning. Det fører ikkje nødvendigvis til relevant kunnskap, men på grunn av publiseringspresset kan ein ikkje gjere noko som er forbunde med risiko.

Det gjev eit kvalitetsparadoks, hevdar Aronsen.

– Ein legg opp til høg produksjon av artiklar og doktorgrader, men samstundes veit vi at god forskning gjerne krev fleirfaglege samarbeid som får utvikle seg over tid.

– DEFINER KVALITET PÅ NYTT

Internasjonalt føregår det ein aktiv diskusjon om forskingskvalitet, mellom anna med bakgrunn i at svært mange forskingsresultat, spesielt i høgt rangerte tidsskrift, har vist seg uråd å etterprøve. Det er lansert ei rekke forslag til korleis ein kan sikre at eksperimentdesign og metode kan gjere forskingsresultat meir pålitelege.

På same tid føregår det ein debatt om dagens rådande mekanismer for forskingsfinansiering eigentleg fører til forskning av høg kvalitet, eller om dei tvert imot fører til ein masseproduksjon av forskning av låg kvalitet.

– Men vi ser få implikasjonar av desse diskusjonane i norsk forskingspolitikk. Difor oppmodar vi regjeringa om å definere kvalitetsomgrepet på nytt, og innføre insentiv som premierer god kvalitet framfor



– Det er viktig at planen løftar fram samfunnsmessige konsekvensar av forskinga, inkludert etiske og juridiske aspekt, seier Mari Sundli Tveit i UHR. Foto: Håkon Sparre/NMBU

kvantitet. Kva det er, vil variere mellom faga, men i naturvitenskap og livsvitenskapane bør ein premiere resultat som er solide, nye og understøtta av data, og som let seg reproducere, seier Aronsen.

SAKNAR FORSKINGSETIKKEN

Også Den nasjonale forskningsetiske komiteen for naturvitenskap og teknologi (NENT) ønskjer seg ei drøfting av kvalitetsomgrepet i langtidsplanen. Det fortel leiar av komiteen, Øyvind Mikkelsen.

– Kvalitetsomgrepet går att i planen, men er ikkje definert nokon stad. Les ein planen, kan ein få inntrykk av at det dreier seg om siteringar og økonomisk gevinst. Men kvalitet dreier seg om mykje meir enn det, til dømes om korleis ein bør legge opp eksperiment for å vere sikker på at resultatene er pålitelege. Det er fråverande slik planen er no, seier han.

Det overordna poenget i innspelet frå NENT er at forskningsetiske omsyn knapt er omtala i planen.

– Det er nemnt, men ikkje gjennomgåande eller på ein måte som gir retning. Vi har peikt på fleire område der vi meiner forskningsetikk bør bli betre integrert i teksten, seier han, og nemner som døme:

– Planen har sterk vekt på samarbeid mellom forskning og industri, som sjølvstendig er eit viktig tema. Men planen seier ingenting om dei potensielle problema som kan oppstå i slike samarbeid, til dømes når forskarar endrar rolle frå å vere fagekspert til å bli ein økonomisk interessent.

Basert på erfaringar frå dei sakene NENT har behandla dei siste åra, tilrår komiteen at omfanget av brukarstyrte og oppdragsbaserte forskingsprosjekt i akademia blir utgreia som ein del av eit førebyggjande arbeid for å oppretthalde tillit til forskinga.

– MÅ FORSTÅ SAMFUNNSENDINGANE

Universitets- og høgskolerådet (UHR) peikar i innspelet sitt på at det har skjedd store samfunnsendringar etter at langtidsplanen først vart lagd fram, og det viser særleg kor viktig det er at humaniora og samfunnsvitenskapane får ei tydelegare rolle som sjølvstendige kunnskapsleverandørar.

– Dei store endringsprosessane vi står i no, med rask teknologiutvikling, migrasjon, endringar knytte til demokrati, og overgangen til eit berekraftig samfunn, gjer at vi treng å forstå dei samfunnsmessige konsekvensane,



– Forskningsetikk er fråverande slik langtidsplanen er no, seier NENT-leiar Øyvind Mikkelsen. Foto: Forskningsetiske komitear

seier styreleiar Mari Sundli Tveit i UHR.

Ho nemner også satsinga i planen på «mogleggjerande teknologiar».

– Det er ikkje berre spørsmål om å lage nye duppedittar. Nye teknologiar vil også endre måten vi samhandlar på, og det er svært viktig å forstå korleis.

UHR foreslår at «politiske og kulturelle føresetnader for berekraftig og demokratisk samfunnsutvikling» inngår som eit nytt tematisk satsingsområde i tillegg til dei seks som allereie er med i planen.

– I ei tid prega av ekstremisme og sviktande tillit blir dessutan dannelsingsdimensjonen ved forskinga viktigare. Det same gjeld debatten om vitenskapens plass i samfunnet. Eg reknar med at departementet ser at slike perspektiv må få plass i planen, seier Sundli Tveit.

♦ AV KJERSTIN GJENGEDAL

Langtidsplan for forskning og høgare utdanning

Lagd fram i 2014.

Inneheld tre overordna mål for norsk forskning: styrke konkurransekraft og innovasjonsevne, løyse store samfunnsutfordringar og utvikle fagmiljø av framifrå kvalitet.

Har opptrappingsmål innanfor seks prioriterte område:

- hav
- klima, miljø og miljøvenleg energi
- fornying i offentleg sektor og betre og meir effektive velferds-, helse- og omsorgstenester
- mogleggjerande teknologiar
- eit innovativt og omstillingsdyktig næringsliv
- verdsleiarande fagmiljø

Skal reviderast i 2018. Frist for innspel gjekk ut 15. september.

– Kvalitetsomgrepet går att i planen, men er ikkje definert nokon stad.

ØYVIND MIKKELSEN

FORESLÅR NY SENTERORDNING

Dei store samfunnsutfordringane som langtidsplanen er retta mot, krev samarbeid over tid på tvers av fag og sektorar. Eit mogleg nytt verkemiddel er nasjonale senter for utfordringsdriven, framifrå forskning, seier Forskningsinstituttene Fellesarena (FFA) i innspelet sitt til langtidsplanen.

– Vi meiner vidare satsing på verdsleiarande miljø må spissast mot dei tematiske satsingane i langtidsplanen. Difor foreslår vi ein ny type toppforskingscenter, seier styreleiar i FFA, Lars Holden.

Sentera skal arbeide for grensesprengande, tverrfagleg forskning på område der samfunnet har store utfordringar.

– Dei bør vere meir langsiktige enn sentera for framifrå forskning for å sikre kontinuitet. Løvingane bør vere mindre enn til dagens SFF, slik at ein kan få fleire av dei. Det finst mange gode fagmiljø som ikkje søker om å bli SFF, fordi det ikkje er naturleg for dei å operere med så store budsjett. Ordninga vi foreslår, vil passe betre for mange fagmiljø, seier Holden, og peikar på at løvingane også kan brukast som opptrapping til, eller nedtrapping frå, senter for framifrå forskning eller framifrå innovasjon.

FFA ønskjer seg senter som er opne for søking både frå institutt- og UH-sektoren, gjerne i samarbeid, etter kriterium for kvalitet, samfunnsrelevans og effektivitet i forskinga.

– Noe av det første jeg gjorde som rektor, var å prøve å gjøre forholdene bedre for dem som drev med forskning, sier Marianne Synnes.



FOTO: KRISTIN STØYLEN

FRA AKADEMIA TIL TINGET

Hadde ikke Marianne Synnes blitt allergisk mot hunder som 18-åring, hadde hun nok ikke sittet på Stortinget nå.

Hun vil ha det til at det er tilfeldig at det ble sånn, men nå er hun altså der. Mandag 2. oktober trådte det nye Stortinget sammen for første gang, og en av førsteris-representantene er Marianne Synnes (H) fra Ålesund. Hun er én av seks representanter med forskningsbakgrunn. (Kristin Ørmen Johnsen (H), Nina Sandberg (Ap), Lise Christoffersen (Ap), Espen Barth Eide (Ap) og Carl-Erik Grimstad (Venstre) er de andre.) Med bakgrunn som molekylærbiolog, rektor for Høgskolen i Ålesund og viserektor ved NTNU, styreleder for Senter for internasjonalisering i utdanning og styremedlem i Forskningsrådet håper hun på en plass i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen (Kuf-komiteen). Ikke nok med det: Hun har også vært mangeårig tillitsvalgt for Forskerforbundet ved Høgskolen i Ålesund. Får vi rett og slett en rendyrket forskningspolitiker på tinget?

– Forskning ligger hjertet mitt nært og vil prege det jeg vil jobbe med, men jeg ser også at vi har en jobb å gjøre med å løfte utdanning, svarer Synnes.

– **Hva vil det få å si for Norge at du blir stortingsrepresentant?**

– Du verden, det var et stort spørsmål. Haha. Jeg syns vi har hatt en veldig fin stortingsperiode. Jeg kan ikke huske, som rektor eller akademiker, at det har vært så mye fokus på forskning og høyere utdanning som i denne perioden, så jeg ønsker å fortsette det gode arbeidet som er startet av sittende regjering.

– **Du ble nylig tilbudt å fortsette som viserektor ved NTNU – hvorfor ville du heller bli stortingspolitiker?**

– Det høres rart ut å si at det var tilfeldig, men det var faktisk det. Jeg sto ved et veiskille. Etter mange spennende og krevende år ville jeg trekke meg litt tilbake og gå tilbake til faget mitt, og tenke over hvor jeg ville gå videre. Det gjorde jeg i nøyaktig to uker, og så ble jeg spurt om jeg ville bli nominert til stortingslista for Møre og Romsdal Høyre. Det hadde jeg veldig lyst til.

– **Hvorfor tente du på ideen?**

– NTNU Ålesund er Norges mest næringsnære campus, og jeg har fokusert på å koble akademia og næringsliv i jobben som rektor og viserektor. Det har også vært givende å jobbe med å utvikle regionen vår, og jeg innså at jeg kunne fortsette den jobben både nasjonalt og regionalt ved å bli stortingspolitiker.

– **Hvordan har det seg at du i det hele tatt ble forsker?**

– Jeg skulle egentlig bli veterinær, men da jeg fylte 18, ble jeg så fryktelig allergisk mot hunder. Da måtte jeg tenke nytt.

Synnes begynte på bioingeniørstudiet i stedet. Derfra gikk veien til

forskningstekniker på Radiumhospitalet, via avdelingsingeniør og hovedfag i cellebiologi ved Universitetet i Oslo, til stipendiat ved Radiumhospitalet.

– Jeg hadde aldri noen ambisjon om å ta doktorgrad, men jeg trives veldig godt med det jeg jobbet med, og ville fortsette med det, sier Synnes.

– **Hvordan opplever du forholdene for doktorgradsstipendiater i Norge?**

– Jeg hadde en fantastisk tid på Radiumhospitalet. Jeg fikk også en liten jente da, så jeg hadde to måneder full fødselspermisjon og etterpå delpermisjon for ikke å miste kontakten med fagmiljøet. Mannen min var student han også, så det fungerte bra for oss.

– **Du har skrevet i CV-en din at du hadde to fødselspermisjoner i stipendiatperioden din. Følte du behov for å nevne det for ikke å fremstå som lat og treig, siden perioden varte fra 1998–2003?**

– Haha. Jeg syns det var greit å skrive det, for det var jo realiteten. Jeg disputerte høsten 2002, og da var jeg sprekkeferdig med barn nummer to og hadde et års fødselspermisjon etter det.

– **Hva syns du om arbeidsforholdene til norske forskere?**

– Jeg har vært tillitsvalgt for Forskerforbundet i mange år, så jeg kjenner godt til problemstillingene. Den største utfordringen hos oss som forskere på en høyskole var at det var for lite forskningstid, som førte til mye privat initiativ og kveldsarbeid.

– **En klassisk sak det: Bør forskere forventes å jobbe ut over normal arbeidstid?**

– I hele min karriere har jeg jobbet ut over ordinær arbeidstid, fordi jeg har vært motivert for det. Men samtidig skal det være aksept for at man skal kunne jobbe åtte til fire og kunne gå hjem da. Det er mye man får gjort fra åtte til fire når man er strukturert – det var jeg nødt til da jeg selv hadde små unger og holdt på med doktorgrad. Men for oss som driver med biologisk forskning, er det ofte umulig fordi du har celleforsøk som ikke kan avbrytes klokken fire. Noen dager må du jobbe fra tidlig morgen til sen kveld for å få det i havn.

– **Så du er forberedt på lange kvelder på Stortinget?**

– Absolutt, jeg har en stor arbeidskapasitet, og er vant til å ha mange baller i luften. Nå gleder jeg meg til å komme i gang med jobben.

➡ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Les også sak om forskere i politikken side 12–17.

**FORSKER
FORBUNDET**

Vi kan ikke forhindre at ulykken skjer

Men om den gjør det, skal du være trygg på at du får hjelpen du trenger.

Forskerforbundets forsikringskontor har forhandlet frem noen av de beste avtalene på alle typer forsikringer i markedet. Du får svært gode vilkår til en rimelig pris. Hos oss er det penger å spare! Vi gir deg personlig service og nøytral rådgivning – hele veien.

- SPAR PENGER
- HJELP VED SKADE
- PERSONLIG SERVICE
- NØYTRALE RÅD
- VI FORHANDLER FOR DEG
- DU STÅR IKKE ALENE

Det lønner seg å være medlem!



TROVERDIGHET

STOLER IKKE PÅ FORSKNING

En undersøkelse som er bestilt av Forskningsrådet, viser at 46 prosent er enige i at forskningsresultater ofte er kjøpt av industri eller myndigheter og dermed ikke er til å stole på. To av fem mener at forskningsresultater i stor grad er preget av forskernes egne holdninger og synspunkter. – Alarmene bør gå. Det handler om at vi ikke greier å formidle kompleksiteten i forskning – at forskningen sjeldent bare har ett, klart svar, sier direktøren i Forskningsrådet, John-Arne Røttingen, til Aftenposten.

NIKAB

Akademia mot forbud

Den 20. september var høringsfristen fra Kunnskapsdepartementet om innføringen av forbud mot bruk av plagg som helt eller delvis dekker ansiktet i barnehager og utdanningsinstitusjoner, i realiteten et forbud mot nikab. Ifølge Khrono.no sier ni universiteter og høyskoler nei til regjeringens forslag. Så langt er institusjonene innen høyere utdanning ganske alene om å si nei til forslaget. – Vi bør ikke innføre restriksjoner som signaliserer at noen studenter er mer ønsket enn andre, skriver UiO i sitt høringssvar.



FOTO: FLICKR/PAN-LOUIS POTIER

DIGITALISERING

Vil dele kunnskap

I en pressemelding fra 8. september informerer Kunnskapsdepartementet om at regjeringen legger fram en strategi for digitalisering i høyere utdanning og forskning. – Denne strategien staker ut kursen for arbeidet med digitalisering ved universitetene og høyskolene, sier kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen (nå i permisjon). – Det handler om å dele kunnskap fra forskning og beste praksis, slik at studenter og ansatte ved de ulike institusjonene ikke trenger å finne opp alt på nytt (...), fortsetter han.

POLITIKK

I Røe Isaksens spor

Henrik Asheim (34) vikarierer som kunnskapsminister frem til 26. november, mens Torbjørn Røe Isaksen er i pappa-permisjon. Asheim har hatt en lignende politisk karriere som Røe Isaksen. De har ledet Unge Høyre i fire år hver, og begge har også vært lærere. – Vi har fått en virkelig god vikar i stillingen som kunnskapsminister, som vi ser frem til at vil fortsette satsingen på høyere utdanning og studenter, sier leder Mats J. Beldo i NSO på organisasjonens nettsider. Ellers skal det legges ny statsrådskabal etter stortingsvalget, så det er usikkert hvem som blir kunnskapsminister når dette er gjort.



FOTO: HØYRE/HANS KRISTIAN THORBjørnsen

INTERNASJONAL PRIS

Flyktingers kvalifikasjoner

«Bo Gregersens pris for beste praksis» gikk i år til Nokuts avdelingsdirektør for utenlandsk utdanning Stig Arne Skjerven og fungerende seksjonssjef Marina Malgina. De mottok prisen for det Nokut-støttede prosjektet European Qualifications Passport for Refugees og Nokuts arbeid over flere år med å godkjenne kvalifikasjonene til flyktingene. – Prosjektet har som et viktig mål å gjøre tilgangen til videre studium og jobb for flyktinger enklere, sier direktør Terje Mørland.

Menneskelig kapital

Norge på førsteplass

Human Capital Report 2017, produsert av World Economic Forum, rangerer Norge høyst i verden når det gjelder humankapital, som innebærer opplæring og utdanning av befolkningen. Rapporten måler flere områder, og når det gjelder tilgjengeligheten på faglærte arbeidstakere, er vi øverst i verden. Andre områder vi blir målt på, er bedriftskunnskap og deltakelse i arbeidslivet, som er høy takket være den lave arbeidsledigheten.

TARIFF

Lokale forhandlinger pågår

Forskerforbundet gjennomfører for tiden lokale lønnsforhandlinger i staten. Det er Forskerforbundets lokallag som gjennomfører disse forhandlingene, og som informerer medlemmene om prosedyrer og frister. De lokale forhandlingene skal sluttføres innen 31. oktober, og for medlemmer av Forskerforbundet er virkningsdato 1. juli 2017, opplyser Forskerforbundet.no.



FOTO: FLICKR/STIG MORTEN WAAGE



FOTO: UiT/FLICKR

71 prosent av UiT-studentene forblir i Nord-Norge etter endt utdanning (illustrasjonsfoto).

NORD-NORGE

STUDENTER KOMMER OG BLIR

Kandidatundersøkelsen 2017 ved UiT – Norges arktiske universitet viser at 71 prosent av studentene blir igjen i Nord-Norge etter utdannelsen. 64 prosent av disse kommer fra Nord-Norge. Det betyr at landsdelen har en nettotilflytting på syv prosent, opplyser UiT.no. – Nordnorsk næringsliv har veldig bruk for kandidatene våre i fremtiden, sier Wenche Jacobsen, prorektor for utdanning ved UiT. Den samme undersøkelsen viser at 78 prosent av de uteksaminerte studentene er i jobb.

MUSEUM

Misnøye med flytting

Det er bestemt at Museumsseksjonen i Kulturrådet flytter til Bodø i løpet av neste år. Reaksjonene på beslutningen er blant annet at dette er en rasering av fagmiljøet, det fører til kompetansesvinn og en marginalisering av museumssektoren. – Det finnes selvfølgelig masse museumsfaglig kompetanse i Nordland, og jeg mener at en statlig etat kan ligge omtrent hvor som helst i landet. Problemet er bare det at vi, som alle andre fagetater, jobber langsiktig. Når hele miljøet brytes opp på denne måten, forsvinner kontinuiteten, sier seniorrådgiver i seksjonen Bård Bie-Larsen til Museumsnytt.

HØYSKOLE

Ny godkjenning

Fjellhaug Internasjonale Høyskole har fått status som akkreditert høyskole. Dermed får de fullmakt til å starte opp nye studietilbud på bachelorgradsnivå uten å måtte søke Nokut om akkreditering. «Akkreditering er utvilsomt en milepæl for FIH, og vil styrke høyskolens status og muligheter på flere plan», skriver skolen på sine nettsider. Fjellhaug Internasjonale Høyskole tilbyr studier innen teologi, kristendom, religion, livssyn og etikk.

Av plikt og lyst

Kvifor går nokre forskarar til politikken?

TEKST: KJERSTIN GJENGEDAL FOTO: ERIK NORRUD





– Eg vil gjerne sette inn fotnotar og vise til dokumentasjon når eg snakkar, men det kan ein ikkje som politiskar, seier Kristoffer Robin Haug.



– Som politiskar står du til ansvar for veljarane. Du kan ikkje heile tida prioritere det som interesserer deg sjølv mest, seier Kristin Vinje.

Eg har vore oppgitt over politikarane så lenge eg kan hugse. Til slutt tenkte eg at det kanskje er på tide eg gjer noko med det.

Det seier Kristoffer Robin Haug, nanoteknolog, eks-sol-celleforskar, kommunikasjonsrådgjevar i Forskningsrådet – og politiskar i Miljøpartiet Dei Grøne (MDG). Han sto på tredjeplass på partiets Oslo-liste og enda som 2. vara for partiets einaste stortingsrepresentant, Une Bastholm.

– Forskarar lyt òg ta ansvar. Eg håpar eg kan inspirere andre forskarar til å tenkje at dei har noko å bidra med, seier han.

På Stortinget førebear Høgres Kristin Vinje seg på å rydde kontoret. Dei fire siste åra har ho vore einaste stortingsrepresentant med forskarbakgrunn.

– Eg har alltid vore oppteken av politikk og var med i Unge Høgre på gymnasen, fortel ho.

Så vart politikken nedprioritert i mange år til fordel for småbarn, doktorgrad i kjemi, forskning innan materialteknologi, og ein periode som forskingsdirektør. Men då ho endeleg kasta seg inn i politikken att, gjekk det raskt. I 2007 kom ho inn i Oslo bystyre, og då det vart endringar i byrådet to år seinare, vart ho beden om å ta over som finansbyråd.

– I slike situasjonar har ein kort tid til å tenkje seg om, men eg tenkte at når Kristin Halvorsen, med utdanning i sosialpedagogikk, kunne vere finansminister – og som eg elles tykte gjorde ein utmerkt jobb – så kunne vel eg som kjemikar vere finansbyråd, seier ho.

Professorstaten

Haug og Vinje er mellom dei få akademikarane som tek steget over i politikken. Då var det annleis tidleg på 1800-talet. Nesten alle som vart utdanna frå Det Kongelige Frederiks Universitet i dei første tiåra, vart embetsmenn, og var i høg grad med på å forme institusjonane som vart bygde i Noreg etter 1814. På den tida var det ikkje vanleg at maktelitane i Europa hadde universitetsutdanning, men Noreg var unnatak. Her styrte professorpolitiskarar som Anton Martin Schweigaard, eller, i nyare

tid, Gudmund Hernes og Inge Lønning. Dei var juristar og teologar, etter kvart humanistar og realistar, og til slutt – i etterkrigstida – medisinarar og samfunnsvitarar. Frå 1830 til 1910 uteksaminerte Det juridiske fakultetet i snitt ein framtidig statsråd kvart år, kan ein lese i bind åtte av historieverket om Universitetet i Oslo. Dei utgjorde ein liten del av folket, men ein stor del av makta, i kraft av kunnskapen dei hadde.

Men etter kvart som nye grupper fekk representasjon og makt til å påverke, mista professorane hegemoniet sitt. Professorrolla endra seg til å handle meir om forskning. Då professorane kom tilbake til det offentlege ordskiftet, var det som «ekspertar» og leverandørar av forskingsbaserte utgreingar til politikarane – roller som kanskje høver betre for dagens hyperspesialiserte akademikarar.

– Både forskarar og politiskarar har som mål å gjere samfunnet betre.

KRISTIN VINJE

Gjensidig mistru

– No sit eg her med ei bok eg var med på å skrive i etterkant av den siste Makt- og demokratiutgreiinga, i 2003, seier Trygve Gulbrandsen, forskar ved Institutt for samfunnsforskning.

– Vi fann at det var slående korleis forskning hadde mobilitet til forvaltninga og i nokon grad til næringslivet, men ikkje til politikken.

Den same konklusjonen kom sosiologane Johs. Hjellbrekke og Olav Korsnes til, i ein av dei mange rapportane basert på materiale frå maktutgreiinga. Dei fann indikasjonar på at personar som sat i leiarstillingar og som hadde mykje av det sosiologen Pierre Bourdieu kalla kulturell kapital, knapt overlappa i det heile med leiarane som hadde mykje politisk eller organisasjonsmessig kapital. Politikarar høyrer sjølvstilt til den siste gruppa. Professorar høyrer ofte til den første. Forfattarane peika på at det er ei utbreidd oppfatning at politikarar og akademikarar i Noreg nærer gjensidig mistru til kvarandre, og resultatet deira syntest å stadfeste at den intellektuelle eliten høyrde til ei verd som var framand

og lukka for den politiske eliten.

– I forskingssektoren jobbar ein seg oppover, og anten når ein til topps, eller, om ein ikkje er tilstrekkeleg dyktig eller uthaldande, så går ein til forvaltning eller næringsliv, seier Gulbrandsen.



Trygve Gulbrandsen, forskar ved Institutt for samfunnsforskning.

Foto: ISF

– Spesielt no når så mange fulltidspolitiskarar er blitt dyrka fram frå ung alder gjennom partiapparatet, så er det ikkje noka openberr overlapping mellom forskingssektoren og politikken.

Gulbrandsen har inntrykk av at når forskarar først har fått ein etablert posisjon, så likar mange å kommentere samfunnsproblem frå ei trygg og uavhengig stilling i akademien.

– I politikken må ein derimot kompromisse og forhandle.

Den skjøre nøytraliteten

Samstundes verkar alle å vere samde om at den kunnskapen forskarane sit på, absolutt høyrer heime i politikken.

– Kunnskap må jo leggast fram på ein slik måte at politikarane kan gjere seg nytte av han. Då er det fint å ha politikarar med forskarbakgrunn, som kjenner feltet slik at ikkje for my-

kje informasjon går tapt på vegen, seier Kristin Vinje.

At det finst eit stort engasjement for kunnskapens plass i politikken, såg vi i april i år då forskarar både i Noreg og i andre land tok til gatene i ein verdsomspennande «March for science». I USA har den politiske vekkinga som har heimsøkt landets forskarar i etterkant av presidentvalet, ført til at opptil fleire forskarar frå naturvitskaplege og teknologiske fag no stiller som kandidatar til folkevalde forsamlingsar på ulike nivå. Ein eigen organisasjon, 314 Action, er blitt etablert for å hjelpe dei å bli valde.

Men det er eit vanskeleg val å ta, i USA som i Noreg. Ein av hindringane kan vere den svært utbreidde førestellinga om at forskning skal vere nøytral, ikkje politisert. At forskarane skal finne fram til sikker kunnskap, som dei så skal levere til politikarane, slik at dei kan ta verdival på bakgrunn av kunnskapen. Eit argument ein ofte møter, er at forskarar som gjev uttrykk for politiske preferansar, undergrev sitt eige akademiske troverd. I vekene før den omtalte vitenskapsmarsjen i vår, var det tilløp til debatt mellom forskarar og institusjonsleiarar langs nettopp denne skiljelina.

Men det er sjeldan blitt testa om frykta for å misse kredibilitet, er reell. For eit par år sidan undersøkte amerikanske forskarar om folks inntrykk av ein (fiktiv) forskar endra seg når dei let «forskaren» kome med utsegnar som gradvis gjekk frå å vere rein faktainformasjon, til å uttrykke politiske meiningar. Konklusjonen var at truverdet hans som forskar ikkje leid skade. I den grad folk mistrudd utsegnene, var det fordi dei var usamde i det han sa, slik folk alltid har vore usamde om politiske vegval.

– Fryktar for karrieren

Historieprofessor ved UiO, Knut Kjeldstadli, har lang fartstid som medlem i Sosialistisk Venstreparti. Ikkje som folkevald – ei rolle han tidleg fann ut at ikkje passa for han – men som deltakar i programkomitear, utval, partidiskusjonar og, langt tilbake, som sentralstyremedlem i forløparen Sosialistisk Folkeparti.

– Mange akademiske kollegaer trur at ein blir ufri, bunden, av å delta i politikk, men det meiner eg er tøv. Slike utsegnar tolkar eg berre som bortforklaringar for å sleppe å ta i eit tak, seier han.

Ikring seg ser han mange grunnar til at forskarar vegrar seg for å bli politiske.

– Min eigen generasjon tek til å bli sliten, og nokre brende seg på dei politiske konfliktane i 1970-åra. Yngre folk tenkjer ofte at det er farleg å ytre seg politisk, at det kan få konsekvensar for karrieren deira. Og det er klart eg har sett at tilsettingskomitear og slikt har sine preferansar, men eg har aldri opplevd at det gjeld politiske haldningar. Det gjeld fag og nettverk, seier han.

Sjølv har han aldri opplevd å bli skulda for å svikte oppgåva si som akademikar når han uttalar seg om politiske spørsmål.

– Det er naivt å tru at dei spørsmåla ein rei-

ser som forskar, ikkje spring ut av eige verdsbilete og verdsett. Men politikk og fag må ikkje kollapse inn i kvarandre slik at dei same kriteria blir gjeldande på begge område. Metodologi må sikre at det finst sperrar som hindrar at alt blir politikk, seier han, og siktar til å at når empirien kjem i konflikt med verdiane, må empirien få siste ordet.

Frustrasjon gjorde utslaget

Forventinga om nøytralitet hindra ikkje Kristoffer Robin Haug i å ende med å drive valkamp for eit politisk parti. Haug var ein av dei som slukte fakta-bøker som barn. Han las om insekt og dinosaurar og solsystemet, og kverulerte med læraren om detaljar. Då han i tenåra lærte om klimaendringane, var den første tanken at han kunne studere fornybar energi og løyse klimaproblemet.

– Det var då eg lærte at det meste av teknologien som trengst for å unngå klimakrisa, allereie var funnen opp. Han var berre ikkje blitt teken i bruk, fortel han.

Det var den frustrasjonen som, etter nokre omvegar, førte til at han i år var å finne på lista til Miljøpartiet Dei Grøne i Oslo.

– Spørsmålet var om det var best å melde seg inn i eit stort parti for å endre det i favør av klimaet, eller å melde seg inn i eit lite parti som har den rette politikken, men som er for lite til å kunne påverke? Eg har sett medstudentar frå energistudiet gå inn i oljebransjen for å prøve å endre han innanfrå. Det ser ikkje ut til å ha særleg effekt.

Mellom vener og kollegaer har det å vere forskar klart høgare status enn det å vere politisk, hevdar han.

– Men samstundes møter eg mange frå fagområdet mitt som har kjent på den same frustrasjonen som eg: at vi har løysingane, men dei blir ikkje brukte.

Greip utfordringane

For Kristin Vinje er perioden som stortingsrepresentant eit resultat av at ho har teke utfordringar etter kvart som dei har meldt seg. Vervet som finansbyrå gav blod på tann, ho ønskte å bli verande i politikken, og søkte nominasjon til Stortinget ved valet i 2013. Der har ho merka at ho, med naturvitskapleg bakgrunn, skil seg ut.

– Samfunnsvitskapane har gjerne ein meir openberr samanheng med politikk og samfunnsutvikling. Men alle er jo opptekne av at vi

skal ha meir realfag i skulen og at vi skal utvikle ny teknologi til det beste for samfunnet, så eg tykkjer realistar har ein like naturleg plass i politikken som samfunnsvitarane, seier ho.

Vinje fortel at ho ofte snakkar med forskarar som i prinsippet er samde med henne i det.

Men det er ei vanskeleg vurdering kor mykje tid og energi ein vil investere i politikk når ein ikkje har nokon garanti for å nå igjennom eller oppnå det ein vil. Tek ein steget over til å bli fulltidspolitisk i ein periode, blir det så å seie uråd å gå tilbake til forskning etterpå. Då er ein grundig akterutsegla.

– Men det går an å engasjere seg på ulike nivå. Partia skal jo utvikle politikken sin, og det er viktig at han blir bygd på kunnskap. Eg har ofte invitert

forskarar frå ulike ståstader for å få innspel til politikktutvikling, peikar Vinje på.

Eit felles mål

Ved årets val vart ho ikkje nominert på sikker plass. I desse dagar byrjar ho i ny jobb som visedekan ved Det matematisk-naturvitskaplege fakultetet ved UiO.

– Der blir hovudoppgåva mi å ha ansvar for innovasjon og kontakt mellom forskingsmiljøa, næringslivet og samfunnet elles. Det er midt i blinken for meg, som likar å leie, likar å formidle, og som er glad i forskning. Eg opplever dessutan at institusjonane tek ansvar for å knyte kontakt med samfunnet ikring seg i mykje større grad enn før. Både forskarar og politikkarar har det til felles at dei har som mål å gjere samfunnet betre, seier ho.

Heller ikkje Kristoffer Robin Haug kjem til å gå tilbake til forskning. I staden vil han kjempe for at politikken skal ta forskinga på alvor, som ein del av MDG si nye stortingsgruppe. Det er ikkje berre enkelt i eit debattklima der også forskarar stadig blir skulda for å representere ideologisk forankra særinteresser.

– Det er ei kjempeutfordring å vere open mot folk som har andre oppfatningar enn ein sjølv, og samstundes prøve å få fram noko av det ein har lært gjennom forskinga. Eg tykkjer vi må bli flinkare til å vise fram forskarpolitikarane. Sjølv om det gjer vondt for forskarar å gjere noko anna enn å forske, så trengst det at dei deltek.

Det nye Stortinget har iallfall seks representantar med forskingsbakgrunn: Marianne Synnes og Kristin Ørmen Johnsen frå Høgre, Nina Sandberg, Lise Christoffersen og Espen Barth



Knut Kjeldstadli,
Historieprofessor ved UiO.
Foto: Erik Norrud.

– Yngre folk tenkjer ofte at det er farleg å ytre seg politisk, at det kan få konsekvensar for karrieren deira.

KNUT KJELDSTADLI

Eide frå Arbeidarpartiet, og Carl-Erik Grimstad frå Venstre. Haug meiner det var på høg tid.

– Eg vil oppmode dei nye forskarpolitikarane om å hugse kva forskinga har lært dei, og ikkje la funna derifrå bli gløynde i det politiske spelet, seier han. ■

Kva med utlandet?

Det finst inga oversikt over folkevalde og ministrar med forskarbakgrunn, men ingenting tyder på at det er mange av dei i Europa, sjølv om utdanningsnivået hos dei folkevalde både i Noreg og andre europeiske land er høgare enn gjennomsnittet i folket. Den nye franske regjeringa er eitt av unntaka. Den politiske rørsla til president Emmanuel Macron, La République en marche!, hadde som eksplisitt mål å fornye det politiske systemet. Helseministeren og forskingsministeren i regjeringa er begge rekrutterte frå forskingssektoren. Tre firedelar av medlemmane i nasjonalforsamlinga var nyvalde, mange utan politisk erfaring. 34 av dei 577 folkevalde har doktorgrad, dei fleste av dei frå En Marche-rørsla.

Om du skulle bli forskar, kva ville du ha forska på?



BENTE THORSEN
Stortingsrepresentant frå Rogaland (Frp)

Eg ville forska breitt innan havforskning. Det finst enorme verdier i havet som er viktige for utvikling og vekst. Forsking hjelper oss å nytte ressursane på mest mogleg berekraftige og miljøvenlege måtar.



TRINE HAUG
Ordfører i Frosta kommune (Sp)

Då ville eg ha forska på menneskekroppen. Der er eit så stort potensial for å avdekkje nye samanhengar som kan hjelpe folk å leve lenger og betre. Kanskje ville eg særleg ha forska på idrettsmedisin.



JENNY FØLLING
Fylkesordfører i Sogn og Fjordane (Sp)

Det måtte bli helseforskning, nærare bestemt kreftforskning. Kreft er ein folkesjukdom som tek mange liv, og den som kan bidra til å løyse den gåta, gjer samfunnet ei stor teneste.

Les også *Aktuelt* intervju på side 8 med forskar og nyvald stortingsrepresentant Marianne Synnes (H).

Desse tynnfilmene absorberer ultrafiolett lys og kan gjere solceller meir effektive. Før politikken forska Kristoffer Robin Haug på slike tema.

DANMARK

DEMONSTRERER MOT KUTT

Den danske regjeringen fortsetter sparelinjen overfor universitetene i neste års statsbudsjett. Regjeringen har siden 2012 kuttet i utdanningsbevilgningene til universitetene hvert eneste år. Kuttene skulle stanse i 2020, men varsles nå videreført i 2021. Totalt vil universitetenes utdanningsbudsjett bli kuttet med 8,5 prosent fra 2012 til 2021, skriver Universitetsavisen.dk. Uddannelsesalliancen, et samarbeid mellom 40 organisasjoner som motsetter seg milliardkuttene, varsler demonstrasjon i København 5. oktober.

SVERIGE

Krever riksdagsgranskning

Utdannings- og forskningsminister Helene Hellmark Knutsson kan bli gjenstand for granskning av den svenske versjonen av kontroll- og konstitusjonskomiteen. Leder av utdanningskomiteen i Riksdagen, Fredrik Christensson har levert inn en klage på statsråden etter at Knutsson og regjeringen tillot at Karolinska Institutet opprettet en egen Hong Kong-avdeling. Ifølge fagbladet Universitetsläraren knyttes det korrupsjonsmistanker til opprettelsen av forskningssenteret, men disse er ikke bekreftet.



FOTO: SOCIALDEMOKRATERNA

SVERIGE

Strid om opphavsrett

Universitetet er ute etter å flytte grensen for arbeidsgiverens rett til å bruke opphavsrettslig beskyttet materiale. Det sier jurist Annika Wahlström i Sveriges universitetslärare og forskare etter at forhandlingene mellom fagforeningen og Lunds universitet endte med uenighet. Universitetet hevder å ha rett til å bruke ansattes undervisningsmateriale. Fordi partene ikke kom til enighet, blir universitetsledelsens beslutning stående med mindre en ansatt vil ta beslutningen til retten, skriver Universitetsläraren.

USA

Monumenter faller

Universitetet i Texas har nå fjernet fire monumenter som hyllet Amerikas konfødererte stater – de syv statene som brøt ut av USA for å beholde slavedrift. Fjerningen av monumentene har skjedd i kjølvannet av de voldelige sammenstøtene i Virginia tidligere i år. Universitetet har blant annet demontert en statue av konføderasjonsgeneralen Robert E. Lee og andre monumenter som universitetet beskriver som symboler på «hvit makt-bevegelsen og nynazisme».

USA

Universiteter i opprør

Amerikanske universiteter er i opprør over regjeringens beslutning om å fjerne DACA-programmet. Programmet har gitt 800 000 udokumenterte immigranter som ankom USA som barn, rett til å jobbe og rett til beskyttelse fra deportering. Mange av disse er i dag studenter ved universiteter som nærmest unisont har protestert mot vedtaket fra Donald Trumps administrasjon. Flere universiteter jobber nå med å tilby rådgivning og juridisk bistand, skriver Inside Higher Education.

FOTO: FLICKR/CC



FICKR/CC/GAGE SKIDMORE

STORBRITANNIA

Sa opp i Trump-protest

Den svenske professoren i statsvitenskap Bo Rothstein har sagt opp sin stilling ved Universitetet i Oxford i protest. Rothstein har vært ansatt ved universitetets Blavatnik School of Government, oppkalt etter Leonard Blavatnik, som er skolens fremste finansielle velgjører. Blavatnik er en av Storbritannias rikeste forretningsmenn og også en av dem som har donert mest til Donald Trumps presidentkampanje, skriver The Guardian.



Rektor ved Universitetet i Oxford Louise Richardson mener hun ikke bør betales mindre enn sine mannlige forgjengere, uttalte hun nylig i et BBC-intervju.

FOTO: OUMAGES/JOHN CARINS

STORBRITANNIA

Rekordmange selvmord

Antallet selvmord blant studenter i England og Wales har steget, og stadig flere studenter rapporterer om psykiske problemer, konkluderer en ny studie gjennomført av Institute for Public Policy Research. Studien rapporterer at 134 studenter tok livet av seg i 2015, noe som er det høyeste antallet siden 2001 da statistikken begynte. Det er også en kraftig økning siden 2007, som var året med lavest antall – 75. Antallet førsteårsstudenter som rapporterer om psykiske problemer, har økt fra 3100 i 2006 til 15 400 i 2015.

VERDEN

Frykter investeringsfall

Til tross for at medlemslandene i snitt investerer mer penger per student enn tidligere, frykter OECD kutt i flere lands utdanningsbudsjetter, skriver Times Higher Education. I rapporten *Education at a glance* kommer det frem at Spania, Italia, Slovenia og Portugal sakker akterut i perioden 2010–2014. Også i Tyskland og Finland har investeringene per student falt. Landene som bruker mest per student, er USA, Sveits, Storbritannia, Sverige og Norge.



SØR-AFRIKA

Krever apartheid-innsyn

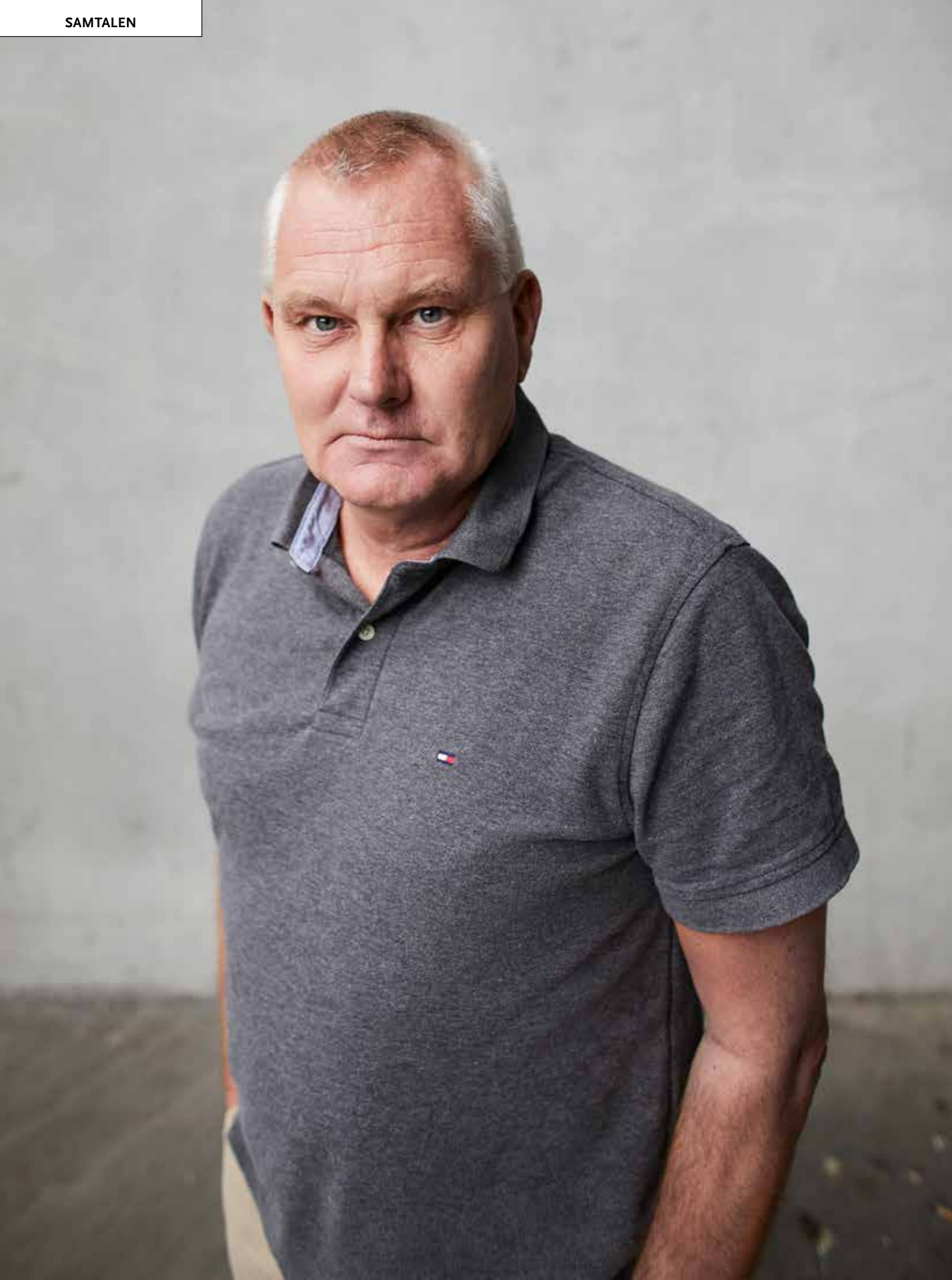
En gruppe forskere og aktivister krever at dokumenter fra apartheid-tiden blir gjort tilgjengelig for offentligheten, skriver Times Live. Avisen omtaler at det er store mengder dokumenter som fortsatt er taushetsbelagt som kan gi innsikt i avtaler og forbindelser mellom apartheid-regimet og frigjøringsbevegelsen. Kravet ble lagt frem under et møte som skulle fremme en åpen og transparent stat på Universitetet i Witwatersrand.



STORBRITANNIA

BØTER FOR LØNNINGER

Universiteter vil bli bøtelagt dersom de ikke kan forsvare at rektorene tjener mer enn statsministeren, skriver The Telegraph. Forslaget som er fremmet av universitets- og forskningsminister Jo Johnson, svarer på den økte bekymringen for stadig økende rektorlønninger i Storbritannia. Mens statsministerens lønn er på 1,5 millioner kroner, har rektoren ved Universitetet i Oxford en lønn på 3,6 millioner kroner. Ifølge Johnson må personer med «eksepsjonelle lønninger» kunne vise til «eksepsjonelle resultater».



Arbeidsglede og tillit lønner seg bedre enn ytre press og bonuser, sier forskningen.
Dessverre har ikke arbeidslivet tillit til forskningsresultater.

INDREMEDISIN

Organisasjonspsykolog **BÅRD KUVAAAS** i samtale med Bår Stenvik
Foto: Erik Norrud

– Det er en stor skjevhet i akademien at det er så mye lettere å være senior.

De siste to tiårene har Bård Kuvaas¹ standhaftig stått fram i media med forskningsresultater som viser at bonuser og prestasjonslønn virker mot sin hensikt. Han har påpekt at karakterer på arbeidsplassen får folk til å gjøre en dårligere jobb. Han har advart om at medarbeider-samtaler er meningsløse og i verste fall skadelige. Han har faktisk kalt alle disse motivasjonsgrepene «galskap». Samtidig har organisasjonslivets ledere vendt det døve øret til og fortsatt med galskapen.

– **Hvorfor vil ingen høre på det forskningen viser?**

– Alle har sine personlige ledelsesteorier om hva som er best for å motivere de ansatte. Og vi har en innebygd svakhet som kalles *bekref-telsesfellen*: Vi registrerer informasjon som bekrefter våre egne teorier, mens vi ignorerer eller bortforklarer de fakta som står i strid med det vi allerede tror. Så om du har ja-mennesker rundt deg og ikke får korri-gerende tilbakemelding, vil alt du opplever, bekrefte det du allerede gjør.

En annen faktor er ifølge Kuvaas at noen løsninger er enkle – som årlige medarbeidersamtaler – mens de beste løsningene gjerne er vanskeligere å gjennomføre. De forutsetter kontinuitet og konstant oppmerksomhet.

– Det vi vet virker, er daglig, tett oppfølging, å gi tilbakemelding så nært atferden som mulig. Men det er vanskelig å gjøre. Og i verste fall kan forhåndsplanlagte samtaler bli en unnskyldning for å vente, og føre til at du ikke tar opp ting når du bør.

– **Daglig oppfølging, tett på, det minner mer om gammeldags hånd-verkerpraksis ...**

– Svern og lærling! Og det virket. Når jeg jobber med stipendiater, holder det ikke at jeg korrigerer og retter på manuset deres. Jeg må forklare *hvorfor* jeg stryker den setningen og flytter avsnittet opp dit – og det tar fire ganger så lang tid. Men det er det som skaper læringen.

I en av bøkene sine påpeker Kuvaas at universitetssektoren er den eneste sektoren der USA fortsatt er verdensledende – og den eneste sektoren uten bonuser.

– Det som skjer i USA om du er produktiv, er at du blir verdsatt ved å få høyere fastlønn. På BI kunne vi også hatt det slik, at de som leverer, over tid kan få en skikkelig fastlønn i stedet for disse tåpelige bonusene.

– **Hva slags bonuser?**

– Jeg får bonuser for publisering, og det kan bli ganske mye penger. Men det påvirker ikke hvor mye tid jeg bruker på forskning, og heller ikke hvilke tidsskrifter jeg sikter mot. For meg kommer det bare som en hyggelig overraskelse i mai, alt fra 120 000 til 300 000 ekstra. Sånn sett er det penger ut av vinduet. Men det er jo bedre at det går inn på min lønnskonto enn ut av vinduet.

– **Du påstår altså selv at det ikke påvirker deg – men kan det ikke være en underbevisst motivasjon, som du ikke erkjenner?**

¹ Professor i organisasjonspsykologi ved Handelshøyskolen BI og leder for doktorgradsprogrammet på instituttet. Mottaker av BIs forskningspris i 2016 og månedlig spaltist i Dagens Næringsliv.

– Jo ... men se på det sånn: Artikler som går inn, kan jeg ha begynt på seks eller sju år tidligere. Dessuten jobber jeg på kontroversielle områder, fordi jeg liker motstand. Det er lang tidshorison og høy risiko. Hvis jeg skulle tenkt strategisk og vært motivert av pengene, måtte de ha ganga de beløpene med ti. Når jeg holder foredrag, har jeg fastpris på førti tusen, så skal jeg tjene penger, gjør jeg heller mer av det.

– **Så da er spørsmålet: Hva motiverer deg?**

– Jeg synes det er moro, spennende og meningsfullt – altså indre motiverende faktorer. Jeg trenger også utfordring og utvikling. Jeg har vært professor siden 2006, og jeg får ikke noen finere tittel, men jeg lærer noe nytt hver dag.

– **Men du er også mye ute i pressen, hva er motivasjonen for det?**

– Fordi jeg vil formidle. Jeg begynte med det tidlig, fordi jeg syntes jeg hadde kunnskap som det var viktig at andre kunne få vite om.

– **Det høres flott ut, men jeg mistenker heller at du er ...**

– PR-kåt!

– **Eller at du vil brande deg selv for å få enda flere foredrag og tjene mer penger. Poenget er at slike mistanker umiddelbart dukker opp når noen påstår at de drives av indre motivasjon. Hvorfor?**

– En enkel grunn er at hvert individ kun har informasjon om sine egne indre tanker og følelser. Om de andre kjenner vi bare de ytre rammebetingelsene. Det kalles «ytre motivasjons-skjevhet».

Nok en tankeskjevhet, altså: Alle tenker at *de selv* er drevet av indre motivasjon, samtidig som de tror at *andre* drives av ytre påvirkning som bonuser og status². En annen utfordring Kuvaas lanserer, er at det gode budskap kan virke for naivt til å være sant.

– Nå er det lenge siden jeg har bladd i Max Weber, men han ville kanskje ha sagt noe sånt som at den protestantiske arbeidsetikken innebærer at «hvis det ikke gjør vondt, så blir det ikke gjort bra». Men sånn er det heldigvis ikke. Jo bedre det oppleves å gjøre jobben og være i den og være oppslukt av den, jo bedre blir ofte resultatet.

Når man først er inne på dette med *resultatet*, kan kanskje det resultatorienterte ved «hard HR» for noen virke ærligst – i all sin instrumentaltitet. Forholdet mellom arbeidsgiver og ansatt er til syvende og sist

² De siste årene har faktisk organisasjonspsykologiens funn om indre motivasjon og jobbengasjement fått litt mer gehør. Kuvaas mener det delvis skyldes økt bevissthet om psykologiske tankeskjevheter, popularisert av atferdsøkonomer som Daniel Kahneman. Myten om «homo oeconomicus» – det økonomisk-rasjonelle menneske – har mistet status, og dermed er lederne mer villige til å akseptere både at ryggmargsrefleksene deres faktisk kan være misvisende, og at komplekse psykologiske faktorer er like viktige som økonomiske incentiver.

økonomisk for begge parter – i form av omsetning og lønn. Mens myk HR kan virke instrumentelt på en mer snikete måte: «Vi hjelper deg å føle menneskeverd, så du kan jobbe hardere og vi tjene mer penger.»

– **Din egen lærebok har også en ganske instrumentell tittel: «Lønnsomhet gjennom menneskelige ressurser»?**

– Verdimessig sett mener jeg at det har en egenverdi å ta vare på medarbeidere og være opptatt av deres behovsdekning. Men for å kommunisere med virksomhetene jeg betjener, er jeg nødt til å fokusere på lønnsomhet eller produktivitet – som et motiv for å gjøre de riktige tingene. Det er klart det er noe dobbelt ved det, som i hele begrepet *humankapital*. Du kaller mennesker *kapital* for å forklare folk som er opptatt av kapital, at det går an å investere i mennesker og få avkastning.

– Når jeg jobber med stipendiater, holder det ikke at jeg korrigerer og retter på manuset deres.

Selv liker ikke Kuvaas så godt begrepene hard og myk HR, han foretrekker begrepet *forpliktelsesbasert*, som også forklarer kontrakten tydeligere.

– Det er ikke verre enn at forpliktelsen er gjensidig. Når store organisasjoner sier at «medarbeiderne er vår viktigste ressurs» i årsrapporter og på hjemmesider, må de også leve etter det, og hvis de da får økonomiske problemer, kan ikke første respons være nedbemanning. Det må være punkt nummer femten etter å ha prøvd alt annet først. Heldigvis er det også mange organisasjoner som følger opp forpliktelsene sine, og forskningen viser at de tjener mer penger og har bedre resultater enn de som ikke gjør det. Det er fint med profitt, men det utløser ikke engasjement. Jeg leste et sitat fra en toppleder som sa: «Profitt for organisasjoner er som luft for mennesker: Du må ha det, men du lever ikke for å puste.»

– **Så medarbeidernes mistanker handler kanskje ikke om at arbeidsgiveren vil tjene penger på dem, men om at han ikke vil holde sin del av kontrakten?**

– Ja, når det er forskjell på retorikk og realitet, blir det hult, et psykologisk kontraktbrudd, og man blir forbannet på organisasjonen. Jo mer intelligente medarbeidere du har, jo verre er det.

Det stemmer ganske bra med den erfaringen UiO hadde i fjor under utformingen av sin visjon. Den ble avvist som banal og intetsigende, og professor Kristian Gundersen uttalte at «slike visjoner består bare av flokler, og egner seg ikke i det hele tatt i en institusjon som UiO. Dette er en type ledelsesverktøy som kanskje egner seg på McDonalds, men ikke i en kunnskapsorganisasjon».

– **Det blir fort sånn med visjoner og kjerneverdier, at de føles overfladiske og platte?**

– Ja, og da synes jeg det er viktig at folk sier fra. Jeg tror de er flinkere til å si fra på Blindern enn her, for å si det sånn.

New Public Management³ er blitt et slags skjellsord, blant annet i høstens valgkamp, og det er langt mellom retnings forkjempere i offentligheten. Kuvaas mener at begrepet i seg selv er for stort til å kunne diskuteres meningsfullt.

– Det er bedre å avgrense temaet til *målstyring ved kvantitative indikatorer*. Mitt ankepunkt mot store deler av offentlig sektor er at slik målstyring ikke er i nærheten av å fange opp kvalitet. Et enkelt ek-

³ Styringsform som opprinnelig var ment å frigjøre ansatte ved å måle dem på oppnådd resultat, men har blitt kritisert for i stedet å resultere i overdreven ressursbruk på rapportering og undergraving av ansattes selvstendighet. Kuvaas har både kritisert aspekter av NPM offentlig, og pekt på at Sverige og Danmark har kommet lenger i å avvikle skadelig målstyring enn Norge.

Problemet med bedrifter er at de heller imiterer kjente forbilder enn å se på hva som gir best resultater, mener Kuvaas. – De ser på hva Microsoft gjør, og bruker de samme konsulentselskapene.

sempel er Arbeidstilsynet, der inspektørene måles på antall tilsyn. Når det nærmer seg slutten av året og de ikke har gjort mange nok tilsyn, drar man ikke tre timer til den som *trenger* tilsyn, men den som er nærmest, og der det ikke er så mye å peke på. I tillegg holder man seg unna sosial dumping, for det tar mye tid, og det gir ikke uttelling. Og det er ikke fordi tilsynet ikke *vil* gjøre en god jobb. Det er et resultat av at de blir styrt etter feil indikatorer.

– **Så hva er alternativet?**

– Det er enkelt: Vi styrer på formål. *Hvorfor driver vi med det vi gjør? Hva er vår hovedoppgave, hvordan rettferdiggjør vi at vi eksisterer?* Og så må de som bidrar til formålet, selv gi det innhold. De kan ikke bli fortalt hva de skal gjøre, eller bli styrt etter antall tilsyn og tiltak.

– **Jeg så at prorektoren i Bergen nylig prøvde å dempe målstyringen, ved å gå ned fra 53 til 13 mål. Men da fikk hun motbør innad fordi lederne ville ha mange ting å bli målt ut ifra?**

– Ja, det er jo livsfarlig. Man kan bli vant til å bli målt ut ifra det kvantitative. Man har funnet ut hvordan man kan levere, og så er man fornøyd så lenge man kan hake av på at man har levert. Hvis det ikke innbefatter en reell ansvarliggjøring, kan man bli bekvem med å bli målt etter relativt meningsløse indikatorer.

– **Og da blir man heller ikke lenger bekvem med å gjøre noe ekstra, som ikke kan hakes av?**

– Nettopp.

Noe av det Kuvaas selv oppgir som mest meningsfylt i jobben, er å lede doktorgradsprogrammet ved sitt institutt.

– Vi må bli flinkere til å legge til rette for juniorer og skrive sammen

– Det er fint med profitt, men det utløser ikke engasjement.

med dem. Det er en stor skjevhet i academia at det er så mye lettere å være senior. Over tid kan du dokumentere at du har knekt koden, ved at du har gode artikler i mange tidsskrifter. Det har jeg ikke problemer med. Men noen av publikasjonene har 95 prosent forkastelsesrate, så det tar lang tid å få noe inn. Om man skal bruke de indikatorene, må man i alle fall tenke i tre- til femårsperspektiv. Det er tøffere å skulle lykkes med publisering når du er ung, og det er blitt tøffere med åra, fordi de metodiske og statistiske kravene blir høyere og høyere.

Kuvaas er også skeptisk til *tenure track*, eller innstegsstillinger⁴, som ikke praktiseres ved hans institutt.

– Jeg synes det er å si fra seg ansvaret, for hvis vi blir gode nok til å rekruttere, trenger vi ikke fem års prøvetid. Da har vi distribuert ansvaret til den enkelte. Skal vi bedrive god ledelse, handler det om å få det beste ut av alle vi ansetter. Her tar vi inn fire-fem ph.d.-stipendiater annethvert år, og da er det vår plikt å gjøre det beste ut av alle, selv om vi har feilrekruttert.

I et intervju på nettsiden hrnorge.no uttalte Kuvaas for en tid siden

⁴ Et slags «partnerløp» innenfor academia med betinget forpliktelse om framtidig stilling. Eller ifølge kritikere som Curt Rice: «en ordning der man kan risikere å miste jobben etter seks til åtte års ansettelse.»

om BI at «Hvis jeg skulle hatt en HR-jobb, er dette det siste stedet jeg ville begynne å jobbe».

– **Kan du utdype hvorfor?**

– Fordi både bredden og spissingen når det gjelder kunnskap om HR, nok er bedre i faglig stab enn i HR-avdelingen – det må jo være sånn.

– **Men tror du det er bedre i andre institusjoner?**

– Jeg tror ikke det handler så mye om HR-avdelingene, de har så lite innflytelse uansett. Det handler mer om toppløden i de ulike institusjonene, som igjen styrer HR-avdelingene.

– **Er det et paradoks – at HR-avdelingene har liten innflytelse over HR?**

– Ja. I en ideell verden ville en HR-avdeling kunne arrestere toppløden når de gjør gale ting. Om avgjørelsene ble tatt av folk med kunnskap om for eksempel de typiske effektene av en nedbemanning, ville den vært tiltak nummer tolv og ikke nummer én for å tjene mer penger.⁵

Kuvaas forklarer situasjonen delvis med at spesialistutdannelse i HR har eksistert i 12–15 år, og ikke har nådd den kritiske massen som mer tradisjonstunge profesjoner har.

– Om en tannlege eller ingeniør ikke hadde relevant kompetanse, ville det vært hårreisende, men i dag er det fortsatt ansett som greit å ikke ha særlig spesialistkunnskap om menneskelig arbeidsliv, og likevel være leder. Jeg håper det har forandret seg om ikke altfor lenge. ■

⁵ De typiske effektene er blant annet at organisasjonen havner i limbo, at senere rekruttering blir vanskeligere, og at overleverne i organisasjonen – gjerne de beste av dem – slutter.

Hva ser du?

Gutten på stranden endret flyktningdebatten for en stund. Men bildet endrer seg også over tid, konkluderer retorikere.

AV AKSEL KJÆR VIDNES



↑ Bildet av Aylan Kurdi vekket sterke følelser da det ble publisert i september 2015. Senere har vår forståelse av det endret karakter, konkluderer Jens E. Kjeldsen og Ida Andersen. (Foto: Dogan News Agency/Scanpix)

FORSKERE: stipendiat Ida Andersen og professor Jens E. Kjeldsen ved Universitetet i Bergen

PROSJEKT: undersøkelse av makten i nyhetsfoto gjennom studier av publikums reaksjoner på bildet av Aylan Kurdi

METODE: blant annet intervjuer og fokusgrupper

UUNNVÆRLIGE VERKTØY: teoretisk innsikt i visuell retorikk, intervjumetoder, samt tekstanalytisk kompetanse og estetisk sensibilitet



FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

Vi husker det godt. Vi har lagt det bak oss, kanskje, kan tenke rasjonelt om det nå, men når vi ser bildet igjen, er det nesten som da vi så det første gangen.

Bildet av den lille gutten Aylan Kurdi som ble funnet druknet på en tyrkisk strand i september 2015 gikk verden rundt. Det dominerte debatten om flyktninger i ukesvis. Og det er det gode grunner til, ifølge retorikerne Jens E. Kjeldsen og Ida Andersen. Dette bildet har makt. Men hvor langt strekker makten seg?

Belyser resepsjon

Professor Kjeldsen er redaktør for den nye boken *Rhetorical Audience Studies and Reception of Rhetoric*, som har som mål å studere hvordan vi oppfatter retorikk. Ikke bare hvordan retorikere analyserer retorikk, men hvordan mottakerne faktisk forholder seg til budskapet i tekst og bilder. Et av kapitlene, som han har skrevet sammen med stipendiat Ida Andersen, handler om bildene av gutten på stranden og innflytelsen som ligger i nyhetsfotografiet.

– Vi har begge jobbet med bildene av Kurdi, som også er en del av min avhandling, forteller Andersen. – Jeg hadde en del materiale på avisdekkningen og kommentarfeltene, og Jens hadde gjort undersøkelser med fokusgrupper. Vi fant ut at vi skulle sette dette materialet sammen, og belyse bildene fra ulike sider.

– Vi lever i en tid der alt skal være store forskningsprosjekter. Det var veldig deilig å ha en slags dynamisk prosess hvor en god kollega jobber med et nærliggende område og så kunne vi på kort tid utvikle dette prosjektet med ulike vinkler, teorier og metoder vi allerede hadde jobbet med. Det ble en naturlig triangulering, sier Kjeldsen.

Poenget med boken er også å vise de ulike måtene man kan forske på resepsjon av retorikk på. I dette prosjektet brukte Kjeldsen og Andersen intervjuer med enkeltpersoner, intervjuer av flere personer sammen i fokusgrupper, studier av kommentarfelt og hvordan

aviser i Norge, Sverige og Danmark presenterte og omtalte bildene. Til sist så de på hvordan bildet ble fortolket og brukt på nytt i kunst.

Bildet som argument

Både triangulering og det å studere hvordan publikum mottar budskap, har vært lite gjort i retorikkforskning.

– Innenfor retorikken har det vært tradisjon for at teksten er nok – at den kan gi deg svar på hvordan et tiltenkt publikum ville reagert på teksten. Hvis man studerer historiske taler, er det den eneste metoden du har tilgjengelig, men når du ser på ytringer som finner sted nå, kan du undersøke hvordan det faktiske publikum faktisk reagerer, sier Andersen.

– Er ikke det opplagt at man burde studere hvordan folk faktisk reagerer, og ikke bare hvordan forskeren oppfatter ytringen?

– Det er riktig, men man har ikke forsøkt å si hvordan folk faktisk reagerer, men hva teksten gjør, hvordan den er strukturert, om den appellerer etisk eller uetisk, sier Kjeldsen.

– Det er en av grunnene til at vi laget denne boken – vi forsøker å finne ut hvor mange måter folk kan reagere på. Det gir en bred forståelse av hvilke typer menneskelige responser som er dominerende.

Da bildet av Aylan Kurdi ble publisert i medier verden over, endret det debatten om flyktningkrisen for en stund. Avisene gikk fra å omtale flyktninger som noe som måtte stoppes, til noen som måtte hjelpes. Men det var ikke den eneste reaksjonen.

– Det var dominante måter folk oppfattet bildene på, men det var også motstridende reaksjoner på bildene, særlig i kommentarfeltene. Folk var uenige om hva bildene viste, og en del var negative og skeptiske, fordi de oppfattet bildene som et argument i seg selv, som de var uenige i, forteller Andersen.

– Vi så også at reaksjonene endret seg over tid. Vi gjorde intervjuer et år etter at de først ble publisert. Da hadde bildene fått en ny mening. De første reaksjonene var mer emosjonelle. Over et år senere hadde bildene endret innhold og blitt symboler.

Korte følelser

Ut ifra de ulike reaksjonene som bildene av Aylan Kurdi skapte hos folk på ulike tider, har Andersen og Kjeldsen kommet frem til at bilders makt har tre faser: en første følelsesvekkende fase, en overgangsfase der bildene utfordres og diskuteres og oppmerksomheten dempes, og en tredje fase de kaller *ikonisk renessanse*, når bildene er etablert og blir husket som symboler for en spesiell hendelse. Tenk bare på «napalmjenta», bildet av den nakne nåringen Kim Phuc fra Vietnamkrigen.

– De gamle retorikerne snakker om patos: Hat, frykt, begeistring. Det er de sterke følelsene, men også de korte følelsene. De flammer opp og dør raskt. Først når de sterke følelsene legger seg, får vi rom til å diskutere mer rasjonelt, sier Kjeldsen og viser til bildet av Kurdi:

– Til å begynne med har bildet en ganske sterk emosjonell makt. Folk blir opprørt. Se-

– En del var negative og skeptiske, fordi de oppfattet bildene som et argument i seg selv

IDA ANDERSEN



← Som «napalmjenta» ble stående som et symbol på Vietnamkrigen, kommer «gutten på stranden» til å symbolisere flyktningkrisen i vår tid, mener Jens E. Kjeldsen og Ida Andersen. Foto: Nick Ut/Scanpix

nere skifter det karakter. Du blir ikke like opprørt. Mange refererte til bildet av napalmjenta. De brukte det til å forstå det nye bildet. Og det vil nok skje med Kurdi også – det blir et referansepunkt for oss, sier Kjeldsen.

– Hvorfor valgte dere å studere bildet av Kurdi?

– Det illustrerer spørsmålet om bilders retorikk og makt så tydelig. Det presenterer virkeligheten som om du sto der selv, som Cicero og Aristoteles snakket om. Men bildet representerer noe mer, noe mer abstrakt, det blir en representasjon av flyktningkrisen. Bildet klarer å koble disse to.

Et sovende barn

Kjeldsen og Andersen fremhever fem ulike «potensial» som bilder har for å påvirke: *nærhet, realisme og dokumentasjon, umiddelbarhet, at det er visuelt slående, og at det har en kondensert symbolverdi.*

– Kondensert symbolverdi, det må dere forklare?

– Kondensering er at bilder kan inneholde noe mer enn det du ser, som en blomsterknopp

med store blader inne i seg, som kan folde seg ut. Når folk så dette bildet, tenkte mange på sine egne barn, som uskyldige, som sov. Det utløser mange tanker i deg bare på grunn av måten han ligger på, og heri ligger noe av kraften, sier Kjeldsen.

Han trekker i tillegg frem et annet retorisk aspekt ved dette bildet som de gamle retorikerne snakket om: kontrast.

– Det er en innebygget kontrast i bildet: uskyld og det forferdelige som har skjedd. Men det er noe annet også. Han likner noe annet. Ser du hva det er? Vrakgods. Gamle planker skylt opp på stranden. Du har barn, død, uskyldighet, søvn og ting ingen bryr seg om. Humanity washed ashore, var en hashtag som ble brukt.

Retorisk våpen

Samtidig som bildet er så sterkt, er det ikke slik at folk ensidig lar seg påvirke av det, finner Kjeldsen og Andersen. Det bildet dokumenterer og det bildet betyr, er to vidt forskjellige størrelser.

– Bildet dokumenterer at barnet er dødt,

men du kan likevel være uenig i betydningen. Du kan argumentere tilbake med at *det er ikke vår feil at folk er så grådige at de vil ha et bedre liv og setter barna sine i farlige båter.* Det er det folk gjør, og det bør de gjøre. Det er derfor vi har et offentlig samfunn.

– Så vi har ikke mulighet til å påvirke noen, selv med sterke bilder og ord?

– Se for deg at du er i et selskap og argumenterer med noen. Du endrer ikke mening bare fordi noen har et godt poeng. Men kanskje når du kommer hjem, begynner du å tenke. Noen endrer synspunkter når de ser dette bildet. Noen vil reagere temmelig umiddelbart, men de fleste av oss endrer holdninger over tid. Det er en misforståelse at du kan endre noen med en «one shot effort», én sterk ytring, sier Kjeldsen.

– Det du kan gjøre, er å skaffe oppmerksomhet og sette det på dagsordenen, sier Andersen.

– Skaper bildet mer konflikt enn det samler?

– Bildet har en evne til å samle noen, sier Kjeldsen. – Du samler dem som allerede er enige. Men det skjer noe når du samler noen – du samler dem mot noen andre. Det vil være typisk at folk vil si «se, det er dette din politikk står for». Man bruker bildet som et retorisk våpen. Bildet samler og splitter.

Og sånn sett konkluderer ikke Kjeldsen og Andersen med noe radikalt nytt. Mennesker er tross alt mennesker.

– Vi er både rasjonelle og emosjonelle. Vi er begge deler. Det har retorikere visst til alle tider. ■

«‘Nei, men du skal ikke stå her. Bli med meg’, nærmest ropte han.»

Det hvite ubehaget

Året 1979 flyttet jeg til Norge, og ble dermed et nummer i innvandringsstatistikken. Dette var tre år før avtalen om et felles nordisk arbeidsmarked ble undertegnet, i 1982. Jeg måtte søke om arbeidstillatelse. Jeg møtte opp på Grønland politistasjon og stilte meg bakerst i den lange køen. Vi var mange, men jeg var nok den bleikeste. En uniformert politimann gikk langs køen med et granskende blikk. Helt i enden sto jeg. Da han fikk øye på meg, smilte han. Smilet var litt færete: «Nei, men du skal ikke stå her. Bli med meg», nærmest ropte han, og forbi køen ble jeg ført inn i et tilstøtende rom. «For hvite søkere», tenkte jeg. Og følte skam. Den skammen har fulgt meg siden, først gjennom studier, senere som lærerutdanner og klasseromsforsker.

Denne tilføyelsen kom som en følge av den nasjonale satsingen «Kompetanse for mangfold 2013–2018», der formålet var økt kompetanse i alle ledd, fra barnehage til UH-sektoren. Første steg i denne satsingen var myntet på sektoren der jeg har mitt virke, UH-sektoren. Fra min arbeidsplass trengtes det en representant til et utvalg som skulle arbeide med satsingen. Denne representanten ble meg, uvisst av hvilke grunner. Kanskje fordi jeg er innvandrer.

Jeg måtte med andre ord tvinges. For meg ble denne tvangen en døråpner til et spennende forskningsfelt. Men hvorfor måtte jeg tvinges? Trolig har det vært den samme skammen som jeg kjente på den gangen for lenge siden på Grønland politistasjon, som gjorde at jeg har valgt bort mangfoldstemaer. Boken *Skandinaviske*

har inntil for få år siden vært som følger: Mine forskningsinteresser er hovedsakelig knyttet til kritisk pedagogikk, spørsmål om kjønn, klasse og demokrati. Det var ikke før i 2013 at jeg føyde til: «I de senere årene har mine forsknings- og utviklingsarbeider vært knyttet til mangfoldsperspektiver.»

Denne tilføyelsen kom som en følge av den nasjonale satsingen «Kompetanse for mangfold 2013–2018», der formålet var økt kompetanse i alle ledd, fra barnehage til UH-sektoren. Første steg i denne satsingen var myntet på sektoren der jeg har mitt virke, UH-sektoren. Fra min arbeidsplass trengtes det en representant til et utvalg som skulle arbeide med satsingen. Denne representanten ble meg, uvisst av hvilke grunner. Kanskje fordi jeg er innvandrer.

Jeg måtte med andre ord tvinges. For meg ble denne tvangen en døråpner til et spennende forskningsfelt. Men hvorfor måtte jeg tvinges? Trolig har det vært den samme skammen som jeg kjente på den gangen for lenge siden på Grønland politistasjon, som gjorde at jeg har valgt bort mangfoldstemaer. Boken *Skandinaviske*



AV GUÐRÚN JÓNSDÓTTIR, førsteamanuensis i generell didaktikk og pedagogikk, eller «læreroppdretter og klasseromsforsker», NMBU

«Den skammen har fulgt meg siden.»

fortellinger om skyld og privilegier i en globaliseringstid, redigert av Elisabeth Oxfeldt (anmeldt i Forskerforum i januar 2017), fikk meg til å innse dette. I innledningen til boken skriver redaktøren: «Mange samtidsfortellinger indikerer at den globale ulikheten ikke bare fører til at skandinaver priser seg lykkelige over egne privilegier, men at de også føler et ubehag og det vi i denne antologien kaller ‘skandinaviske skyldfølelser’.»

Det er akkurat dette ubehaget og denne skammen over mine kritthvite privilegier, som innvandrer i Norge, som jeg har følt på i møte med de andre. De som ikke er en del av det skandinaviske (nordiske) «vi». De vi andregjør ved å identifisere oss selv gjennom å definere andre som annerledes. Denne skammen har gjort at jeg i mange år valgte bort mangfold i min forskning. Mine tanker om de ikke-privilegerede har ligget i bakhodet og gnaget. Andregjøringen er seiglivet, og den har solid rotfeste både i utdanningssystemet og i den politiske ordvekslingen. Mye tyder på at andregjøringen vil overleve forskeren, meg.

– Det er en misforståelse at du kan endre noen med én sterk ytring.

JENS E. KJELDEN



Gjesterkribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Guðrún Jónsdóttir, Oddveig Storstad og Lorenz Khazaleh.





FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

SYRIA

a) Kva for religiøs gruppering dominerer i dei syriske kyststrøka og har stor politisk makt gjennom presidentslekta al-Assad?



b) Kva for år vart det halde store demonstrasjonar mot regimet, noko som vart opptakta til den syriske borgarkrigen?

c) Kva for by ved Eufrat har i tre år vore «hovudstaden» til IS i Syria?

d) Kva kallast konflikten i 1967 då Israel tok kontroll over Golan-høgda?

e) Vest-Kurdistan og Syrisk Kurdistan er namn som blir brukte om området mot grensa til Tyrkia som erklærte seg som sjølvstyrt region i 2013. Men kva for tredje namn er det som oftast blir brukt om dette området?

VEKER

a) Kor i Noreg blir kulturfestivalen UKA arrangert annakvart år?

b) Kva heiter forfatternen som i 2002 gav ut romanen Uke 43?

c) Nemn minst tre av dei fire stadene der det blir konkurrert under den tysk-austerriske hoppveka.

d) Kva for diktar har boltra seg med ordet «kulturuke»?

e) Arendalsveka er blitt ein ny møtestad for media og politikarar. Kva heiter den tilsvarande svenske veka som har inspirert Arendalsveka?



SKEIVT OG STOLT

a) Kva heiter **desse to pionerane** i den norske homo-kampen?

b) Nemn minst eitt av dei to tidlegare namna på festivalen som i dag heiter Oslo Pride.



c) Oslo Pride er eit arrangement for LGBTI-personar. Kva står LGBTI for?

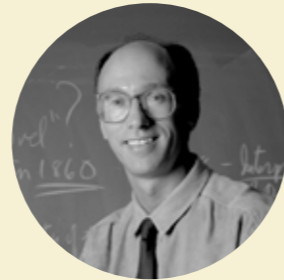
d) Kva år gjekk Norsk Psykiatrisk Forening bort frå å definere homofili som ein mental diagnose? (margin: to år)

e) I 2013 sa Vladimir Putin at diskriminering ikkje eksisterte i Russland, ettersom russarane var stolte av denne komponisten sjølv om han var homofil. Kva for komponist er det tale om?

LÆRARYRKET

a) Kor mange studiepoeng er det krav om at dei som underviser i matte, norsk og engelsk på ungdomsskolen, skal ha i faga sine frå 2025?

b) Kva heiter den såkalla «superlæraren» som i sommar gjekk hardt ut mot kunnskapsministeren etter at kompetansekrava til lærarane vart gitt tilbakeverkande kraft?



c) Kor mange utdanningsreformer har det vore i Noreg sidan 1990?

d) Dei første lærarhøgskulane vart etablerte i 1820- og 1830-åra. Men kva for ord vart nytta i staden for høgskule om desse lærestadene?

e) Kva heitte den lett koleriske lektorskikkelsen i bøkene om Stompa som vart spelt av Gisle Straume både på film og i radioteateret?

Siteringer:

FRANKOFILE TIDER

«Tja, hadde nokon av oss fått jobb i dag?»

Instituttleder Jan Oskar Engene ved Institutt for sammenliknende politikk, UiB, svarer på spørsmålet om han hadde ansatt Frank Aarebrot i dag. (På Høyden)

«Frank Aarebrot var antagelig den mest synlige, produktive og betydningsfulle forskeren i norsk offentlighet dette tiåret. Men slikt teller altså ikke når man skal måle 'kvalitet'.»

Professor Svein Sjøberg ergrer seg over at forskere som Aarebrot, som publiserte lite, ikke gir uttelling i tellekantsystemet. (Aftenposten)

«Mener Sjøberg at det virker overstyrende når universiteter og høyskoler opplever at en krone og seksti øre av hver hundrelapp de får i statlige midler er koblet til at forskerne publiserer forskning?»

Statssekretær Bjørn Haugstad ergrer seg ditto over at tellekantsystemet, som står for 1,6 prosent av institusjonenes inntekter, ikke tar høyde for dem som publiserer lite. (Khrono)



ÅSE ROTI DAHL

Medlemsnummer: 40145716

STILLING: kommunikasjonsrådgiver ved Chr. Michelsens institutt.

UTDANNING: hovedfag i medievitenskap, Universitetet i Bergen, 2003

KARRIEREMÅL: å være med på å forandre rådende policy gjennom forskningen vår.

– Må tåle å være masete

– **Hva jobber du med akkurat nå?**
– Vi gir ut en bok om skatt og kapitalflukt i Afrika sammen med Tax Justice Network Norge. Og så har vi avslutningskonferanse på et prosjekt i Sudan i oktober sammen med ulike universiteter i området.

– **Hvor tenker du best?**

– Det kan variere veldig. Men noe som ofte fungerer, er å sette seg et annet sted på huset enn på kontoret, og skape seg en slags kaféfølelse.

– **Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?**

– Som medievitur burde jeg jo si Jürgen Habermas' *Borgerlig offentlighet*. Men den jeg refererer oftest til, er *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd* av Max Weber.

– **Hva skal til for å bli en god kommunikasjonsrådgiver?**

– Du må tåle å bli opplevd som masete i arbeidet med å få organisasjonen til å ha brukerne våre

i tankene, spesielt i vår utadrettede virksomhet.

– **Hva er tabu i ditt arbeid?**

– Jeg mener det er viktig for organisasjonen å tenke merkevarebygging, samtidig som jeg ser at slikt skal man være litt forsiktig med å snakke om, og det er synd.

– **Hva karakteriserer kontorplassen din?**

– Rotete, med massevis av utskrif-ter, penner, post-it-lapper og tekop- per på bordet. Men på veggen er det hyggelige bilder fra jobbreiser.

– **Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?**

– Overseas Development Institute (ODI) i London, som jeg synes jobber bra med kommunikasjon.

– **Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?**

– Jeg tror kanskje jeg hadde blitt historiker.

– **Hvilket tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?**

– Flere insentiver for tverrfaglig forskning, og strengere krav til aktiv kunnskapsformidling, spesielt rettet mot barn og unge.

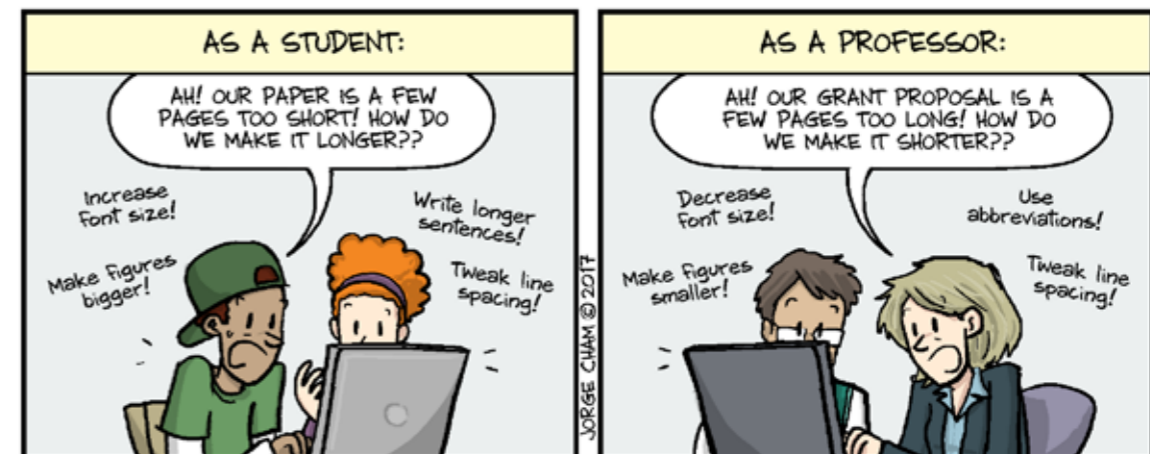
– **Hva vil du lese mer om i Forskerforum?**

– Om folk som har lyktes med forskningsformidling, og om forskere som opplever at forskningen deres blir nyttiggjort av beslutnings-takere.

♦ AV SIRI LINDSTAD

PhD Comics

PAGE LIMITS



WWW.PHDCOMICS.COM

SVAR:

- a) Alawitane
- b) 2011
- c) Raqqa
- d) Seksdagarskrigen
- e) Rojava

- a) Trondheim
- b) Hanne Ørstavik
- c) Oberstdorf, Garmisch-Parten- kirchen, Innsbruck, Bischofs- hofen
- d) Jan Erik Vold
- e) Almedalsveckan (! Visby)

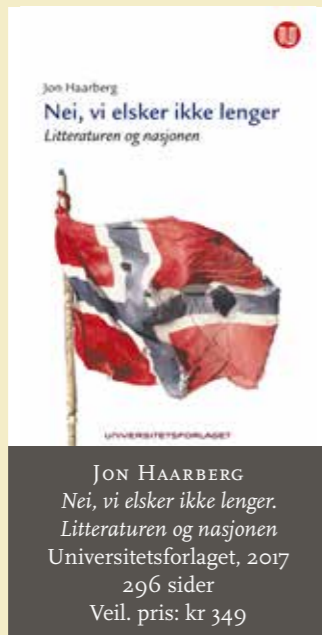
- a) Karen Christine («Kim») Friele og Wenche Lowzow
- b) Homodagene og Skeive dager
- c) lesbisk, homofil, bifle, transgender/transsexual, Intersex
- d) Jan Erik Vold
- e) Pjotr Tsjajkovskij!

- a) 60 poeng
- b) Håvard Tjøra
- c) Tre (Reform 94, Reform 97, Kunnskapsløftet)
- d) Seminar/seminarium
- e) Tørdal (med honnør til alle som har svart P.T. Tørdal, og ekstra honnør til dei som har svart Petronius Theobald Tørdal)

Elsker, elsker ikke

Poengene stiger frem, men senkes ned av hverandre.

Nei, vi elsker ikke lenger er tittelen på litteraturprofessor Jon Haarbergs nye bok. Tittelen er fengende, den vekker gjenkjennelse, for plutselig står vi der med hendene fulle av nasjonalsang og nasjonalfølelse. Som nå er truet? For om tittelen er sann, viser den i så fall at det står ganske skralt til med både nasjonalfølelse og kjærlighet til landet. Vaffler og brunost til tross, da er det ikke mye igjen av de såkalt norske verdiene. Da er vi ikke en nasjon lenger? For hva er en nasjon? Jo, gjerne et identitets- og språkfellesskap, og da med andre ord noe som ikke har oppstått av seg selv, men noe som er blitt til, formet over tid, og gjerne noe som det har ligget politisk styring bakom, slik som den norske nasjonsbyggingen på 18- og 1900-tallet. Men fordi en nasjon også er et fellesskap holdt sammen av forestillinger, finner vi bakom den norske nasjonsbyggingen også litteraturen; det er fra forfatterne tankene og ordene som folket og landet kan gripes ved, kommer, de som de òg kan gripes av. Tittelen viser at Haarbergs anliggende derfor ikke er nasjonen som sådan, men nasjonal-litteraturen. Det er den som ser ut til å stå for fall.



gang, bare et begrep, som, skal det vise seg, egentlig er litt diffust og som karakteriserer noe som nå kanskje er over og som vi ikke bryr oss særlig om mer. Grunnlaget for å gi ut en bok som skal rette seg mot en litterært interessert allmennhet, er derfor temmelig tynt.

Haarberg har forsket mye på Petter Dass, og det er selvsagt interessant å høre om hvordan Dass trer inn i rollen som «nasjonallitteraturens far». Det blir bare litt vel mye om ham. For dem som ikke kjenner fortellingen fra før, er det også interessant med hvordan begrepet «de fire store» blir etablert. Og ikke minst er analysen som Haarberg gjør av forskjellen mellom kong Olavs og kong Haralds nyttårstaler, artig lesning. Kong Harald får den tvilsomme æren av å være beviset på at vi ikke lenger har et samlede referansepunkt i den norske litteraturen. Haarberg er god når han har en klar fortelling å fortelle, og når han har en analyse å presentere.

Men det er altfor lite av dette, for øvrig får kunnskapen stort sett strømme fritt, og det er ingen tvil om at Haarberg besitter mye kunnskap, selv om det også er litt slappe kulturanalyser innimellom. Ja, det er nok mangelen på skarp analyse som

er bokas problem. Kunnskapen bringes sjelden videre, løftes ikke over til et nytt nivå, og da er det ikke godt å si hva en leser skal med det alt sammen. Nå er det ikke slik at Haarberg ikke mener ting, for stilen hans er utpreget ironisk, med lette spark til både den ene og den andre, og det er nok av profesoral belæring, for eksempel om hvilken kontekst en intetanende sjel kan ha tatt et sitat fra, og dermed misforstått ganske mye. Som en slags sidehistorie til hovedfortellingen løper denne tråden av ironi. Den trer inn i stedet for analysen?

Men i siste kapittel blir det alvor. Da viser Haarberg hvordan en frikobling av litteratur og samfunn kan føre til tap på begge sider. Haarbergs spark trefter godt her. Kunnskapsløftet, som skolens norskundervisning tuftes på, operer ikke lenger med en kanon. Kanskje trenger vi ikke en nasjonallitteratur, men noe må komme i stedet, mener Haarberg, for å hindre at både litteratur og nasjonalfølelse blir for de spesielt interesserte. Fellesskap er noe som bygges, og først når det favner oss alle, er det bygd godt. Ja, vi elsker er det som gjelder da.

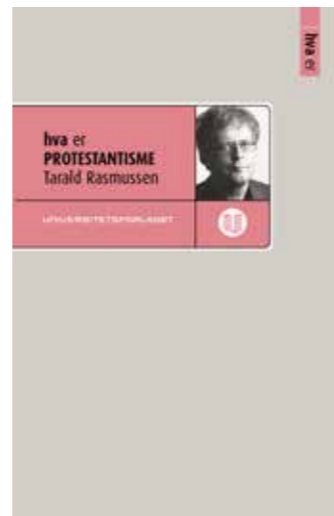
AV AASNE JORDHEIM

Perfekt om protestantismen

Velskrevet bok som kontrasterer historiske trekk ved norsk og global kristendom.

TARALD RASMUSSEN
Hva er protestantisme
Universitetsforlaget, 2017
140 sider
Veil. pris: kr 199

500-årsmarkeringen for Luthers reformasjon sammenfaller med at kirke og stat skiller fra hverandre her i landet. Sannelig ble også forholdet mellom norske verdier, kristendom og opplysningstid et tema da Harald Eia og Vebjørn Selbekk «barket sammen» i NRKs valgsending for å diskutere hvem som skal «ha æren for at Norge er verdens beste land å leve i» (sic!). *Hva er protestantisme* av Tarald Rasmussen, professor i kirkehistorie ved Det teologiske fakultet ved UiO, er i så måte og på alle måter en betimelig bok, som attpåil ganske raskt slår fast at den historiske forståelsen av protestantismen i Norge er «typisk norsk», preget av særnorske forutsetninger». Særlig bunner dette i at innføringen av protestantismen i Norge ble ledsaget av et tap av nasjonal selvstendighet idet landet samtidig ble underlagt Danmark. En norsk forståelse av protestantisme står altså i fare for å bli snever – fordi de nasjonale særegenhetene kommer i veien for en mer uholdt forståelse og beskrivelse av protestantismen, særlig i et globalt perspektiv. I Rasmussens bok er en spesifikk norsk protestantisme tema gjennom hele



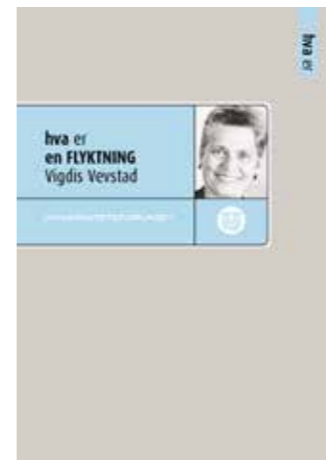
teksten, og ikke bare i kapitlet «Det norske og det nordiske». Bokens utgangspunkt er å diskutere protestantismen i teologiske, sosiologiske og historiske perspektiver, og gjør det oftest i sammenheng, slik at de tre perspektivene opplyser hverandre. Etter en kort metodologisk refleksjon får vi en gjennomgang av kjennetegn ved protestantismen som religionsform (teologiske, rituelle og politiske), og dette følges opp med et spesielt fokus på hva som skiller den fra den kalvinistiske varianten av reformasjonen. Deretter kommer kapitlet «Protestantisk opplysning», som også omtaler det særnorske, der «teologisk konservative, lite kulturåpne» prester meldte «seg ut av viktige sider av det moderne Norge som var i ferd med å vokse fram, og bidro til et skarpere skille mellom tradisjonell lutherdom og moderne samfunnsutvikling her i landet enn i mange andre lutherske land». En gjennomgang av «Global protestantisme» følger, og for en som bare har et overflattisk forhold til internasjonale nyanser i kristendommen etter reformasjonen, er dette svært informativt, siden Rasmussen her også tar for seg reformativ avarter som for eksempel baptister, metodister og pinsevenner og deres rolle og utbredelse i ulike deler av verden. For meg er det mest interessante kapitlet «Protestantisk sekularitet», der protestantismens (eller reformasjonens, inkludert kalvinismens) rolle i sekulariseringen av samfunnet diskuteres. Eller samfunnene – siden det også her handler om geografisk spesifikke utviklingstrekk der «en norsk eller en nordisk sekularitet også [er] et speil av nordisk religion, og da i første rekke av nordisk protestantisme». Boken avsluttes med en oversikt over «Tolv protestantiske dimensjoner», der nettopp teologi, sosiologi og historie utgjør de romlige aksene. Boken er godt skrevet og nærmest perfekt gjennomført – og svært mye bedre enn en TV-debatt der begge deltakerne burde vite forskjellen på korrelasjon og kausalitet.

AV KJETIL VIKENE

Med båtene over Middelhavet

Om vi ikke kan hjelpe alle, viser denne edruelige og lærerike boka i alle fall hvem vi burde ta imot.

VIGDIS VEVSTAD
Hva er en flyktning
Universitetsforlaget, 2017
158 sider
Veil. pris: kr 199



Hva er en flyktning? Et spørsmål det tilsynelatende er lett å svare på. Det er jo bare å lete opp flyktningkonvensjonen, som ble vedtatt i 1951, og som gir vilkårene for flyktningstatus: En flyktning må befinne seg utenfor sitt hjemland, og vedkommende må ha en velbegrunnet frykt for forfølgelse.

Og så er det likevel ikke så enkelt. Av de 50 000 nordmennene som flyktet til Sverige under krigen, er det trolig bare et fåtall som ville ha oppfylt de kravene som i dag stilles i flyktningkonvensjonen og norsk praksis, slik den har utviklet seg. Og i båtene som krysser Middelhavet i dag, er det på langt nær alle som vil oppfylle vilkårene for flyktningstatus, selv om alle kommer seg til å stille seg i den samme køen.

For en ting er at det finnes grenser, både rent fysisk og i regelverket. En annen ting er at det finnes store, nasjonale slingringsmonn. Det er det som gjør det påkrevet å skrive en hel bok for å besvare et spørsmål som virker tilsynelatende enkelt å svare på. Det finnes samtidig få sanksjoner mot land som gir f... i folkerettslige prinsipper og kjører sitt eget løp. I 1956 fikk 200 000 ungarske flyktninger beskyttelse i andre land da de trengte det. Nå har de selv stengt grensene.

AV SIRI LINDSTAD

Det store problemet er ikke at det er så mange flyktninger akkurat nå, understreker Vigdis Vevstad, jurist, forsker og fagbokforfatter innenfor flyktningerettslige spørsmål. Frigjøringskriger, etniske konflikter og totalitære regimer har skapt langt flere flyktninger gjennom tiårene enn de vi ser kommer over Middelhavet i dag. Forskjellen er at tidligere ble så å si alle værende i nærområdene til sitt eget hjemland. Nå forsøker noen av dem å ta seg enda videre, til Europa. Og her blir flyktningdebatten vevet sammen med den generelle migrasjonsdebatten.

Vevstad tar oss gjennom flyktningkonvensjonens historie, regionale flyktningregler (visste du at Afrika har hatt en egen, noe utvidet flyktningkonvensjon siden 1969?), asylretten, Schengen-samarbeidet og Dublin-forordningen. Hun diskuterer også mulighetene som ligger i ulike særordninger, som å gi «opphold på humanitært grunnlag», eller å ta hensyn til «barnets beste». Hun skriver så folk flest skal forstå de folkerettslige prinsippene, og sper på med kortfattede eksempler fra norsk og internasjonal asylpolitikk. Likevel blir denne leseren litt susete i hodet innimellom av all jussen, for jammen er tolkningsrommet stort, selv når spillereglene virker tilsynelatende enkle og forståelige.

Vevstad selv tror på fungerende regionale samarbeid, les: europeiske fellesskapsløsninger. Hun bekymrer seg for manglende kunnskap og respekt for våre internasjonale forpliktelser, og omtaler norsk asylpraksis som «streng». At hun er gift med tidligere UDI-direktør Trygve G. Nordby har trolig gitt henne ytterligere innsikt i det arbeidet som gjøres i utlendingsforvaltningen. Men avsnittet hennes om den såkalte UDI-saken fra 2006, der Nordby hadde en sentral rolle, hører ikke hjemme her i denne boken. Det er godt mulig at behandlingen av avdelingsdirektør Paula Tolonen er «en skamplett i den norske forvaltningshistorien» og en stor personlig påkjennning for den eller de involverte. Men oppmerksomheten i denne ellers nøkterne og informative boken burde likevel vært forbeholdt menneskene i de små gummibåtene.

NYE BØKER AV FORSKERE

ANNE GRETHE SOLBERG
Kjønnsbalanse i ledelse
Cappelen Damm Akademisk, 2017
224 sider
Veil. pris: kr 339

Hvordan få til kjønnsbalanse i næringslivet? I denne boka tar forfatteren for seg en rekke forestillinger og begreper knyttet til kjønn og ledelse: Hva er forskjellen på kjønns mangfold og kjønnsbalanse? Hvordan er kvinner og menn like og ulike som ledere? Hvordan henger maskulinitet og femininitet sammen med kvinnelig og mannlig ledelse? Hindrer det såkalte glasstaket dagens kvinner? Solberg er seniorforsker ved Arbeidsforskningsinstituttet.

JON VIDAR SIGURDSSON
Skandinavia i vikingtiden
Pax, 2017
205 sider
Veil. pris: kr 329

Mye kan fortelles om skandinaviske vikinger og deres ferder – plyndring, handel, landnåm og håndverk. Men mye skjedde hjemme også. Tidlig truet germanske og slaviske stammer Danmark fra sør, og det førte til framveksten av en sterk kongemakt som også kom til å dominere resten av Skandinavia gjennom vikingtiden. *Skandinavia i vikingtiden* er skrevet av Sigurdsson, middelalderhistoriker og professor ved Universitetet i Oslo.

JON SCHACKT
Slektskap, familie og kjønn. Antropologiske perspektiver
Cappelen Damm Akademisk, 2017
304 sider
Veil. pris: kr 379

Denne boka er en introduksjon til den antropologiske litteraturen om slektskap. Her er noen av de grunnleggende spørsmålene: Når og hvorfor begynte våre forfedre å relatere seg til hverandre på basis av slektskap? Hvordan og hvorfor kategoriseres slektninger ulikt i ulike kulturer? Finnes ekteskapet i alle samfunn? Er incestforbudet universelt? Schackt er professor i sosialantropologi ved UiT Norges arktiske universitet.

Høy status – mer sitering

Målt i antallet siteringer har tidsskriftene et klart hierarki: Nivå 2-tidsskrifter siteres mest, mens tidsskrifter med åpen tilgang ligger lavt, skriver Dag W. Aksnes.

Artiklene norske forskere har publisert i nivå 2-tidsskrifter, er i gjennomsnitt siteret nesten dobbelt så mye som artiklene på nivå 1. Videre er artiklene som er publisert i tidsskrifter med åpen tilgang, betydelig mindre siteret enn det nasjonale gjennomsnittet. Det viser en analyse utført ved NIFU.

Det nasjonale målesystemet for vitenskapelig publisering er basert på en nivåinndeling av tidsskrifter og forlag. Inndelingen omfatter to nivåer, hvor det høyeste – «nivå 2» – skal representere de ledende og mest prestisjefylte publiseringsskanalene. Publikasjoner i disse kanalene gir ekstra uttelling i finansieringsmodellene for universiteter og høyskoler, helseforetak og forskningsinstitutter.

Forskjeller på fag

At nivå 2-artiklene er mer siteret, er ikke overraskende. Disse tidsskriftene er vurdert som ledende av de nasjonale fagrådene og har gjennomgående høyere impaktfaktor enn nivå 1-tidsskriftene.

Det vil si at artiklene her i gjennomsnitt blir mer siteret – og det gjelder altså også for de norske artiklene. Siden det er store fagfeltforskjeller i gjennomsnittlig siteringshyppighet, er tallene i denne undersøkelsen normalisert. Den relative siteringsindeksen viser om publikasjonene er mer eller mindre siteret enn verdensgjennomsnittet for fagfeltet, som er 100.

I perioden 2012–2014 publiserte norske forskere mer enn 22 000 artikler i nivå 1-tidsskrifter indeksert i databasen *Web of Science*. Disse oppnådde en siteringsindeks på 110, som innebærer at de ble siteret ti prosent mer enn verdensgjennomsnittet. Tilsvarende indeksverdi for artiklene i nivå 2-tidsskriftene var 198, mens det norske gjennomsnittet for begge nivåer samlet utgjorde 137. Eksempelvis var artiklene på nivå 1 og 2 blitt siteret henholdsvis 10 og 19 ganger i løpet av de tre første årene etter publisering.

Sterk skjevfordeling

Tallene viser at det er betydelige forskjeller i

KRONIKK & DEBATT



Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

hvilken vitenskapelig innflytelse forskningen får på de to nivåene. Men dette er gjennomsnittstall. Den underliggende siteringsfrekvensen er sterkt skjevfordelt. En liten andel av artiklene står for en stor andel av siteringene, mens en stor andel av artiklene blir lite eller aldri siteret. Dette gjelder også på nivå 2. Samtidig er mange svært høyt siterede norske artikler publisert i nivå 1-tidsskrifter.

Det er altså ingen kausal sammenheng mellom tidsskrifttype og siteringshyppighet. Selv om en har fått antatt en artikkel i et topp-tidsskrift som *Nature* eller *Science*, er dette ingen garanti for at den blir høyt siteret. Også i disse tidsskriftene blir noen artikler usiterte. Den store forskjellen i middelverdier viser likevel en hovedtendens hvor publisering på nivå 2 gir flere siteringer.

Tidsskrifts betydning

En artikkels siteringshyppighet påvirkes av ulike faktorer. Til tross for poenget som er nevnt ovenfor, er det nærliggende å tro at det er en viss «tidsskrifteffekt». Den er knyttet til at de ledende tidsskriftene er kjent for å publisere forskning av høy kvalitet, de har stor spredning og mange lesere. Dette øker artiklenes synlighet og faglige kredibilitet, og dermed sannsynlighet for å bli siteret i den påfølgende vitenskapelige litteraturen.

I 2016 laget NIFU på oppdrag av Kunnskapsdepartementet en utredning om å utvide publiseringsskemaet med en siteringskomponent. Forslaget har vært ute på høring, og er nå under behandling. Høringsuttalelsene varierende, men mange var relativt negative. Tallene ovenfor viser at nivåklassifiseringen samsvarer med siteringshyppighet. Men dette gjelder på aggregert nivå. For enkeltartikler kan nivåinndelingen ikke erstatte måling av siteringshyppighet.

Åpne kanaler

I de senere årene har det vært et økende fokus på å gjøre offentlig finansiert forskning åpent tilgjengelig. Stortingsmelding 18 (2012–2013, Lange linjer) hadde dette som et tema og beskrev mulige virkemidler for å oppnå en

«En liten andel av artiklene står for en stor andel av siteringene, mens en stor andel av artiklene blir lite eller aldri siteret.»

bredere tilgjengeliggjøring. Videre leverte et utvalg ledet av Torkel Brekke i 2016 et forslag til regjeringen om nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater. Hvilke retningslinjer som regjeringen går inn for, ble lagt frem i august i år.

Publikasjoner kan være åpent tilgjengelige på ulike måter: gjennom rene åpen-tilgang-tidsskrifter (såkalt «gull» åpen tilgang), gjennom egenarkivering (såkalt «grønn» åpen tilgang, for eksempel arkiver som DUO ved UiO og BORA ved UiB) eller gjennom «frikjøp» av artikler i såkalte hybridtidsskrifter. I motsetning til den tradisjonelle abonnementsbaserte finansieringsmodellen er de rene åpen-tilgang-tidsskriftene ofte basert på at forfatterne betaler en avgift for å få artiklene publisert. Ved en hybridordning betaler både abonnent og forfatter for publikasjonene. Abonnementsordningen opprettholdes, mens den enkelte forfatter kan «frikjøpe» sin artikkel slik at den er åpent tilgjengelig.

Det foreligger ikke komplette oversikter over hvor stor andel av de norske publikasjonene som er åpent tilgjengelige. Det er imidlertid mulig å beregne hvor mange artikler som er publisert i rene åpen-tilgang-tidsskrifter listet i *Directory of Open Access Journals* (DOAJ).

I DOAJ er det registrert om lag 9500 tidsskrifter. I figuren inngår tall over DOAJ-tidsskrifter som har publisert norske artikler og samtidig er indeksert i *Web of Science*. Antallet har steget fra knapt 900 artikler i 2011 til 1950 i 2015. Volumet av norsk publisering i rene åpen-tilgang-tidsskrifter er således mer enn fordoblet på bare fire år. Målt som andel av den totale tidsskriftpubliseringen har denne steget fra 9,2 prosent i 2011 til 16,5 prosent i 2015.

Mangler anerkjennelse

Artiklene i åpen-tilgang-tidsskriftene har en siteringsindeks på 109. De er med andre ord siteret like mye som nivå 1-artiklene. Internasjonalt har det lenge pågått en debatt om såkalt «citation advantage» for åpen-tilgang-artikler. En lang rekke studier er gjennomført med til dels sprikende resultater. Her skal det bare slås fast at nesten alle åpen-tilgang-artiklene i analysen er publisert i nivå 1-tidsskrifter, noe som har sammenheng med at kun et fåtall av de rene åpen-tilgang-tidsskriftene er klassifisert på nivå 2. Mange av åpen-tilgang-tidsskriftene er relativt unge og har foreløpig ikke oppnådd samme anerkjennelse som de ledende etablerte tidsskriftene.

Kilder: NIFU, CRISin, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Clarivate Analytics, Web of Science.

Kronikken er basert på bidrag til 2017-utgaven av rapporten *Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer*, som lanseres 19. oktober i Norges forskningsråds lokaler.

Styrk forskningen i alle museene!

Museumsforbundet reagerer på det de mener er et elitistisk syn på museumssektoren.



AV GUNN MONA EKORNES, styreleder i Norges museumsforbund og LIV RAMSKJÆR, generalsekretær i Norges museumsforbund

HUMANIORAMELDINGEN: I Forskerforum nr. 7/2017 skriver lederen av Universitets- og høyskolerådets museumsutvalg, representert av Ingvild S. Gilhus og Håkon Glørstad, at det er viktig å styrke museenes egenart. De uttrykker en bekymring for regjeringens videre arbeid med videreføring av arbeidet med natur og kulturarven. De stiller også spørsmål ved humaniorameldingens forslag om å vurdere behovet for forskningsmidler som er tilpasset ABM-sektorens egenart og kapasitet, og spør: «Er vi tjent med å være like?» De argumenterer for at det er «en overhengende fare for at forskningsmidlene spres for bredt» dersom man skal «åpne opp for at langt flere museer skal ha tilgang på disse forskningsmidlene, og skjerme midlene for konkurranse, oppnår man svak prioritering av fagmiljøer og prosjekter». Det tas videre til orde for at det er en dårlig idé å «reduere spesialiseringen i museumssektoren», og at den videre utviklingen av museumssektoren bør bygge videre på dagens modell.

Ikke lavere kvalitet

Ikke alle vil lese humaniorameldingen som en intensjon om «å sette en vitenskapelig parentes rundt museumsforskningen og gi den særtilknytning», slik det fremmes i debattinnlegget. Eller være enige i at man dermed sier «at den ikke kan konkurrere på lik linje med annen forskning om prosjektmidler», slik Universitets- og høyskolerådets museumsutvalg gjør i innspillet. Man kan også lese humaniorameldingen som et positivt ønske om å styrke ABM-institusjonene generelt, og forskningen spesielt, for å bidra til en profesjonalisering av forskningen i sektorene. Dette er noe Norges museumsforbund har lagt vekt på behovet for i sitt innspill til humaniorameldingen, og i gjentatte innspill om behovet for strategiske forskningsfond til de siste års statsbudsjetter, samt høringer i Stortinget. Det betyr etter Museums-

forbundets syn ikke at det er snakk om forskning av lavere kvalitet enn det som utføres på universitetene, men kan like gjerne leses som en understreking av at det er behov for forskning på tema og problemstillinger som ikke belyses i andre forskningsprogrammer. Dessverre ble ikke forskningen i ABM-sektoren vurdert av Forskningsrådet i arbeidet med humaniorameldingen sammen med universitetsmuseene. Det er en svakhet som gjør at innlemmelse i Ceres blir viktig både for videre vurdering av omfang og kvalitet på forskningen i museene under Kulturdepartementet, og for synliggjøring av forskningsarbeidet.

Når krybben er tom ...

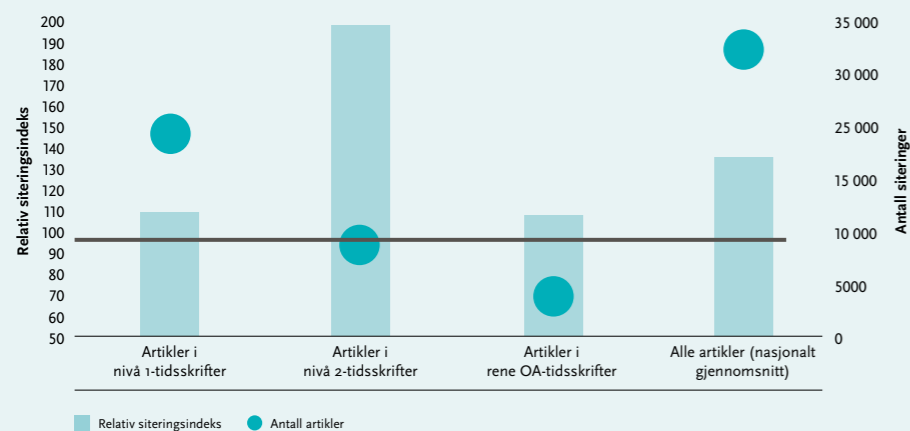
Museumsforbundet er enig i at Kulturdepartementet må ta forskningsopp-gavene på alvor og prioritere ressurser til forskning i museene. Det arbeider vi for at skal bli en realitet, noe vårt innspill til revisjon av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning viser.

Det Universitets- og høyskolerådets museumsutvalg signaliserer gjennom innlegget, er: at det er kvalitetsforskjell på universitetsmuseene og de øvrige museene, at det er ønskelig å opprettholde en arbeidsdeling mellom museene der deres «egenart» styrkes, og at de ikke ønsker konkurranse om de knappe forskningsmidlene som finnes i dag. Dette representerer etter Museumsforbundets mening et elitistisk syn på sektoren og bryter med grunntanken i det Museumsforbundet har arbeidet for de siste årene. Vår gjeldende strategi og våre handlingsplaner har styrkingen av forskningen i museene som et viktig mål, og flere tiltak er gjennomført for å bidra til dette, men vi ønsker oss flere tiltak for å styrke kunnskapsoppbyggingen om viktige tema for museene fremover.

Det er mulig at ordtaket om «at når krybben er tom, bites hestene», er dekkende for denne reaksjonen på humaniorameldingen.

NORSK VITENSKAPELIG PUBLISERING PER TIDSSKRIFTTYPE

Totalt antall artikler (2012–2014) og relativ siteringsindeks (2012–2016). Indeksen viser om artiklene er mer eller mindre siteret enn verdensgjennomsnittet, som er 100.



Med hilsen fra fru Blom

Internasjonalisering har på mange måter beriket våre fag, skriver Vigdis Ystad, som mener lederen i Forskerforbundet har misforstått henne.

INTERNASJONALISERING: I augustnummeret av Forskerforum (nr. 7/2017, s. 43) har Petter Aaslestad, lederen i Forskerforbundet, et innspill med tittelen «Utlending og utlending, fru Blom», der han tillegger undertegnede den oppfatning at «internasjonalisering forringer det akademiske nivået i Norge. Intet mindre.». Hvis jeg hadde ment noe slikt, ville det sannelig ha vært ille. Men verken i det avisintervjuet han sikter til, eller i den Dagsnytt atten-sendingen jeg deretter ble invitert til å delta i, har jeg uttalt noe så uklokt. Tvert imot hevdet jeg at internasjonalsisering på mange måter har beriket og styrket våre fag, ikke minst Ibsen-forskningen, som jeg selv er en representant for. Det var noe helt annet jeg var bekymret for, og det overrasker meg at Aaslestad ikke har oppfattet dette og tar kildekritikk så lite alvorlig før han uttaler seg.

Mine betenkeligheter gjelder de konsekvensene det kan få for kvaliteten innen slike fagområder som norsk språk og litteratur dersom et flertall av det akademiske



AV VIGDIS YSTAD,
professor ved
Universitetet i Oslo

«Å kunne bruke en ordbok er ikke nok.»

personalet i disse forsknings- og undervisningsfagene ikke er tilstrekkelig fortrolige med den språklige, historiske og kulturhistoriske konteksten som ethvert forskningsobjekt her er del av. Selvsagt finnes det også områder og angrepsmåter som ikke er avhengige av slik kunnskap, noe Aaslestad og jeg åpenbart er helt enige om. Men det jeg uttalte meg om, var de følger mangelen på slik kompetanse hos et flertall av forskerne uvegerlig vil få for de nevnte vitenskapsfagene. I neste omgang vil konsekvensene av slike problemer kunne forplantes ned i skolen og berøre formidlingen av norsk språk og kultur.

«Men verken i det avisintervjuet han sikter til, eller i den Dagsnytt atten-sendingen jeg deretter ble invitert til å delta i, har jeg uttalt noe så uklokt.»

Ordbok er ikke nok

De fleste utenlandske forskere vil nok ha vansker med å oppnå en adekvat beherskelse av norsk språklig og kontekstuell betydningsriksdom ved å gå på et toårig språkkurs, slik Aaslestad mener er tilstrekkelig. Å kunne bruke en ordbok er ikke nok, her gjelder helt andre kvalitetskrav. Aaslestad hevder på generelt grunnlag at «utlendingsbegrepet [...] i akademia er en lite meningsbærende kategori». For enkelte fags vedkommende vil jeg hevde det motsatte: Å tro at for eksempel en engelskspråklig forsker, eller en forsker fra et tredje land, og med et tredje morsmål som utgangspunkt, kan arbeide med Ibsens dramatik via *engelske* oversettelser, uten at vedkommende går glipp av den fulle meningsriksdommen og de fineste språklige valørene i Ibsens originaltekster, er uttrykk for manglende realisme – eller kanskje man skulle si et utslag av *hybris*?

Overskriften på Aaslestads kritiske betraktninger er i og for seg en god illustrasjon av det vi her taler om. For hvem er fru Blom? Det sier han ikke. Noen av oss vet likevel at hun med fornavnet *Helene* opptrer i Axel Brinchmanns lystspill *Karusell* (1940). Når hennes ektemann og hennes lege slår seg sammen og blir enige om å gi henne hormonsprøyter for å øke livslysten og livligheten hennes, gjennomskuer hun planene. Overfor legen foreslår hun derfor å ta med seg piller hjem, og i stedet bruke dem der. Det er da legen svarer: «Piller og piller, fru

Blom.» Situasjonen og handlingsalternativene er altså ifølge denne doktor Holm helt andre enn fru Blom tror, og det er vel også noe i den retning Aaslestad prøver å si ved sin karakteristikk av undertegnede oppfatninger.

Fru Blom har rett

Men da tar han ikke med i betraktning at både dramaskikkelsen Helene Blom og det særnorske språklige idiomet «fru Blom» som dette skuespillet er opphavet til, hører hjemme i en større kontekstuell sammenheng. Ser man det, endres meningen. Brinchmanns lystspill henspiller i rikt mon på Ibsens skuespill *Gengangere*, både scenografisk og i en rekke enkeltstående opptrinn. Og det er ikke bare *fornavnet* fru Blom deler med Ibsens heltinne Helene Alving. I likhet med sin forgjengerske står hun også midt i en dramakonflikt der motsetningen mellom overflatisk livsglede og etisk alvor er en underliggende drivkraft. Kanskje burde det være unødvendig å si at både den «livsvisdommen» hennes nytelsessyke ektemann Jean Blom representerer, og den eksperimentviljen hennes lege legger for dagen, blir grundig avskrevet i løpet av handlingen. Tilbake står Helene Bloms innsikt som stykkets sannhet. Det er med andre ord fru Blom som har rett. Men det finner man ingen ting om i den bokmålsordboken som Petter Aaslestad, med sin litteraturvitenskapelige bakgrunn, så flittig har benyttet seg av.



Loppesesongen 1975

Ein kan leggje til grunn at det ikkje er så mange barnehagebarn som ber plakatar no til dags. I dette tilfellet, i 1975, reklamerte ungar ved Blindern Barnestuer for loppemarknaden. Biletet tilhøyrer Museum for universitetshistorie ved Universitetet i Oslo, og ifølgje arkivteksten derfrå vart det brukt i ein artikkel i Universitas. Studentavisa skreiv: «Noen må arrangere loppemarked, mens andre – f.eks. Forsvarsdepartementet – får bevilget 2 milliarder kroner for å kjøpe 60 nye jagerfly. Bare kostnaden av ett fly ville være nok til å finansiere driften av 3000 daghjems-plasser i ett år.»

Så om vi trudde det var gale no, så var det gale før òg. Forresten eksisterer Blindern Barnestuer framleis, og er ein foreldreeigd barnehage som tek mot barn av tilsette ved Universitetet i Oslo.

Fotograf: ukjend

Den gløymde karrierevegen

Skal den høgare utdanninga verte betre, må det verte meir attraktivt å satse på undervisning. Då spelar den gløymde stillingskategorien førstelektor ei nøkkelrolle, meiner innleggsskriverane.

UNDERVISNING: Mld.St. 16 (2016–2017) Kultur for kvalitet i høgere utdanning (heretter kalla kvalitetsmeldinga) set fingeren på mange utfordringar. God undervisning er ei av desse. I meldinga vert det til dømes gjort framlegg om å lage meriteringsordningar for demonstrert, god undervisning. Vi vil peike på at Database for høgare utdanning fortel oss at om lag 950 førstelektorar og 150 dosentar i dag arbeider i høgre utdanning. Skjuler meldinga nokre samanhengar og røynslar som kunne vore kasta lys over gjennom større fokus på denne gløymde karrierevegen?

Førstelektorens historie

Det var Universitetet i Oslo (UiO) som i si tid laga stillingskategorien «førstelektor». Ein komité leia av professor Sverre Steen greia tidleg i 1950-åra ut korleis universitetslektorane kunne kvalifisere seg til førstestillingar. Ved UiO vart spørsmålet om opprykk gjennom kvalifisering fremma av Strøm-komiteen. Motstanden frå UiO, skriv Yngve Nilsen i si framifrå historiske bok om Forskerforbundet, var at mange vil «forsømme undervisning og annet instituttarbeid ... (2005, s. 79) om dei skulle kvalifisere seg. Forløparen til Forskerforbundet kvitterte med at «andre meriteringer enn rent vitenskapelig produksjon skal tas i betraktning ved opprykk til førstestillingar» (ss.). I dei lokale lønsforhandlingane i 1969 vart førstelektorkategorien ein realitet. Det var stor semje om at dei som forska mykje, og dei

«Universiteta har samla 395 førstelektorar, 543 arbeider i høgskulane.»



AV EGIL EIDE, ØYVIND GLOSVIK OG GUNN HARALDSEID (alle ved Høgskulen på Vestlandet) og YNGVE NORDKVELLE (Høgskolen i Innlandet)

som underviste mykje, skulle vere jamstilte.

Ved dei gamle universiteta er likevel førstelektorstillinga med tida blitt ofra. UiO har i dag berre 50 førstelektorar (halvparten på humanistisk fakultet), Universitetet i Bergen har 8, medan NTNU og Universitetet i Tromsø har fått store grupper av førstelektorar som medgift i fusjonar. Universiteta har samla 395 førstelektorar, 543 arbeider i høgskulane.

Ph.d. er ikkje nok

Det er i lys av dette vi må drøfte framlegget om meriteringsordningar for god undervisning. Det er i best fall underleg at kvalifisering til førstelektor ikkje blir trekt inn og vurdert i arbeidet med meldinga. Førstelektorane har jo nettopp fått sin kompetanse gjennom å yte framifrå tenester som lærarar og ved å gjere «... annet instituttarbeid». Amdam og Eide (2010) gjorde for sju år sidan ei undersøking om behov for førstestillingar i sektoren. Dei peika på at berre for å oppfylle dei formelle krava til NOKUT, trong vi nærare 500 nye førstelektorar, særleg i profesjonsutdanningane. NIFUs undersøkingar viser vidare at ph.d.-utdanningane berre fokuserer på forskingssporet, og at dei ikkje strekkjer til som kvalifisering for å handtere den kunnskapsbreidda ein treng i ei kombinert stilling ved universitet og høgskular. Dei er rett og slett ikkje kvalifiserte for dei komplekse rollene som skal fyllast i profesjonsutdanningane.

Pedagogiske kurs

I meldinga vert det tatt for gitt at lektorane er framifrå til å undervise, og at det er førsteama-

nuensane og professorane som har behov for å vekse og utvikle seg som lærarar i høgre utdanning. Dette byggjer på nokre forsøk NTNU og Universitetet i Tromsø har gjort med meriteringsordninga. Til tross for at det er førsteamanuensane og professorane som er utfordringane, har Kunnskapsdepartementet (KD) likevel ikkje i kvalitetsmeldinga nytta høvet til å greie ut ph.d.-utdanninga med pedagogisk, kvalifiserande kurs, slik det var fremja forslag om til Mjøs-utvalet.

Treng klårare retningslinjer

Ein kan få inntrykk av at KD manglar historisk kjennskap til førstelektorstillinga og heller ikkje aksepterer dei krevjande utfordringane stillingskategorien er meint å handtere. Resultatet er at fagre ord om «den andre karrierevegen» foldar seg ut i mange deler av sektoren, medan førstelektorar og dosentar i røyndomen blir oversett, noko kvalitetsmeldinga tydeleg dokumenterer.

Dette er ei røyndomsskildding som gjer det naudsynt å ta eit nytt grep om kvalifiseringa til førstelektor – eller kva det skal bli. Dette er likevel ikkje noka ny problemstilling. Sektoren har visst dette lenge. Etter mange utgreiingar – og omkampar – i Universitets- og høgskulerådet (UHR) spurde det såkalla Vøllestad-utvalet i 2012 om det beste ville vere å lage «en ph.d.-grad for fremtidens behov». UHR svarte kjapt på utfordringa ved å utvide retningslinjene sine slik at eit mangesidig kvalifiseringsgrunnlag kunne leggjast til grunn for ph.d.-utdanninga – også erfaringsbasert og med feste i andre delar av arbeidet i academia: relasjonar til praksisfelt, arbeid

med dannelsingsoppgåver og innovasjon, utvikling av utdanning og program. I ei lang rekke andre land har ein etablert profesjonelle doktorgrader, og vi er eigentleg på eit slags spor der, med våre offentlege ph.d.-ar og bedrifts-ph.d.-ar.

Men utnyttar vi dette handlingsrommet godt nok? Med vår tradisjon har vi høve til å leggje førstelektorkvalifiseringa til grunn for kvalifisering av dei mest ambisjuse av dei 3694 som i dag arbeider som universitets- eller høgskulelektorar. Men dei treng klårare retningslinjer, støtte til si kvalifisering og eit synleg, legitimerande offentleg rom som ingen har ansvar for å vedlikehalde i dag. Rett nok har forskarskular som PROFRES og NAFOL ytt noko innanfor sine felt, men dette er langt frå nok.

Einsemd og fallhøgde

Langt dei fleste av dei høgskulelektorane som søker om førstelektorkvalifisering, gjer det i stor einsemd. Dei beveger seg inn i eit landskap der uvisse er stor, det same er fallhøgda. Dei kan møte eit farvatn der kriteriana ofte bli hand-sama på vilkårleg vis. Dei kan bli vurderte av velkvalifiserte akademikarar, men som skjønner seg lite på kva slags kunnskapstradisjon «refleksjon over undervisning og annet instituttarbeid» byggjer på.

Difor er det naudsynt å skape ein nasjonal FoU-skule for dei som til no har søkt førstelektor-kvalifisering. Denne skulen må leie fram til ein ph.d. for «Innovasjon i høgre utdanning». Dette burde kvalitetsmeldinga ha hand-sama, men gjorde det ikkje. Då får andre gjere det. Spørsmålet vårt er kven som vil ta del i eit slikt føretak?

INFORMASJON FRA FORSKERFORBUNDET

For kontinuerlig oppdatering, besøk våre hjemmesider www.forskerforbundet.no

Bedre vilkår for forskning – bedre vilkår for deg

Synes du botanikk er kjedelig? Charlotte S. Bjørå trenger bare ett minutt og 38 sekunder på å overbevise deg om det motsatte. Du kan også bli med ned i kjelleren på Kulturhistorisk museum og høre arkeolog Julian Martinsens tanker om arkeologifaget og hvorfor det er viktig å være fagorganisert.



Vi har slått av en prat med noen av medlemmene våre, og latt oss inspirere av det spennende arbeidet deres. Vi har spurt om hva som er viktig for dem; i jobben og som medlemmer i Forskerforbundet. Resultatet av disse samtalen kan du se på våre nettsider forskerforbundet.no og på Facebook, i form av to filmsnutter og fire korte intervjuer.

Krever at Asheim rydder opp

Forskerforbundet mener vikarierende kunnskapsminister Henrik Asheim må sørge for mer fleksibel håndtering av internasjonale forskere som kommer til Norge.

Skatteetaten har skjerpet inn en praksis der alle som søker om personnummer må dokumentere bolig med kjøpskontrakt eller leieavtale før de kan få vanlig personnummer, skriver nettavisen Khrono. Innskjerpningen rammer utenlandske forskere som kommer hit på 3–4 års kontrakter, eksempelvis som stipendiat eller postdoktor.

– Regjeringen sier de satser på internasjonalisering. Her er det åpenbart at kunnskapsministeren må ta en telefon til sin kollega finansministeren og be henne sørge for at skatteetatene går tilbake til gammel praksis av reglene, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad.

– Forskerrekruttering må få større plass i Langtidsplanen

– **Målet er sterkere** forskningsmiljøer og bedre oppfølging av studentene. Derfor må den nye Langtidsplanen inneholde en forpliktende satsing på forskerrekuttering, mener Forskerforbundets leder Petter Aaslestad. Forskerforbundet har levert innspill til Langtidsplanen for forskning og høgere utdanning, som nå skal revideres.

Aaslestad peker på rekruttering som et av områdene som må få større oppmerksomhet i en ny plan. – Det er betydelige rekrutteringsutfordringer i universitets- og høyskolesektoren. Vi vet at færre masterstudenter og doktorgradskandidater ser forskning som en attraktiv karrierevei. Dette må en ny langtidsplan ta tak i, sier Aaslestad. Han er også opptatt av en tettere kobling mellom forskning og utdanning.

Forskningspolitisk seminar 2017

Forskerforbundet inviterer til forskningspolitisk seminar tirsdag 14. november 2017 på Hotel Bristol i Oslo. Årets seminar «Kampen om talentene» tar for seg rekrutteringsutfordringene i norsk forskning.

Norge står overfor store omstillinger. Forskning i verdensklasse fremheves som nøkkelen til å løse framtidige samfunnsutfordringer og sikre norsk konkurransekraft. Men hva hvis forskningen ikke får tak i de beste hodene? Hvilke konsekvenser har det at unge talenter velger bort forskningskarrieren? Og hva skal til for å gjøre den mer attraktiv?

Dette er blant temaene vi vil ta opp til debatt. Program og påmeldingsinformasjon finner du på våre nettsider: forskerforbundet.no/seminar



Hjernekraftprisen 2017

Forskerforbundet har lyst ut Hjernekraftprisen for 2017. Formålet med prisen er å synliggjøre betydningen av forskning og utviklingsarbeid (FoU) for arbeids- og samfunnslivet – lokalt, regionalt, nasjonalt, globalt. Prisen er en formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted. Prisen er på til sammen 100 000 kr. og tildeles en eller flere vinnere.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder, eller på andre måter som er egnet til å få frem betydningen av FoU-aktivitet.

Send inn din fortelling og bli med på å synliggjøre viktigheten av hjernekraft! Svarfrist 13. november 2017. Les mer her: forskerforbundet.no/hjernekraftprisen

Nytt fra Hovedstyret

Onsdag 6. og torsdag 7. september var Hovedstyret på besøk i Brussel. Styret vedtok et innspill til regjeringens revisjon av langtidsplanen for forskning, og vedtok reviderte politikkdokumenter for stipendiater og postdoktorer samt likestillingspolitikk. De nye politikkdokumentene vil bli lagt ut på våre nettsider når de er ferdigstilt.

Andre saker på dagsorden var oppsummering av status for gjennomføring av handlingsplanen per 31. august 2017, driftsregnskap for første halvår 2017 og en gjennomgang av de fagpolitiske foreningenes egenevaluering.

Hos EU-delegasjonen fikk vi en innføring i Norges samarbeid med EU, og vi fikk høre mer om aktuelle saker innen høgere utdanning, arbeidsliv, digitalisering og opphavsrett.

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet** er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høgere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet har over 21 500 medlemmer** og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet arbeider** for høgere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende kurs for tillitsvalgte i november 2017:

- 1.–2. november: Konflikt-håndtering
- 2.–3. november: Hersketeknikker
- 8.–9. november: Kommunikasjon og påvirkning
- 16.–17. november: Ledelse av omstillingsprosesser
- 21.–23. november: Grunnopplæring i lov- og avtaleverk i statlig sektor
- 30. november – 1. desember: Forskningsetikk og opphavsrett Program og påmeldingsinformasjon er lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Verv en kollega

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

[facebook.com/forskerforbundet](https://www.facebook.com/forskerforbundet)
twitter.com/Forsker

[f](https://www.facebook.com/forskerforbundet) [t](https://twitter.com/Forsker) [i](https://www.instagram.com/forskerforbundet) @forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2016–2018: Petter Aaslestad, NTNU (leder), May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Kristian Mollestad, Presteforeningen, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Kristin Ran Choi Hinna, Høgskolen på Vestlandet (1. vara), Rolf Borgos, Høgskolen i Innlandet (2. vara), Inger Auestad, Høgskolen på Vestlandet (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløyp. **Stab:** Spesialrådgiver Frank O. Anthon, kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognmo.

Arbeidslivsavdelingen: avdelingsjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, rådgiver Anja Nyland Hagen, spesialrådgiver Kari Folkenborg, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, rådgiver Andreas Christensen, rådgiver Vegard Thorbjørnsen, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryn Sæther. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, rådgiver Natasa Duric, organisasjonskonsulent Nina Fjeld, rådgiver Synne Freberg, rådgiver Renate Storli.

Administrasjonsavdelingen: administrasjonssjef Birgitte Olafsen, fagansvarlig HR og administrasjon Kjetil Tønseth Mørk, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilsen, økonomiansvarlig Marit Sletner, regnskapssekretær Karin Haug, personal- og økonomikonsulent Elisabeth Johansen, seniorkonsulent Linda Pettersson, førstesekretær Hans Askildsen, seniorkonsulent Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Rita Kvæl, førstesekretær Tore Sandnes, konsulent Ane Rinnaas Skuseth.

Som i idretten – topp krever bredde!



AV HILDE GUNN
AVLØYP, general-
sekretær i
Forskerforbundet

Norges første langtidspan for forskning og høyere utdanning er til revisjon. Planen har som en av tre overordnede målsettinger å utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet.

Regjeringens satsing på verdensledende forskningsmiljøer er godt mottatt, men også omdebattert. For vi har også et åpenbart behov for bredde og leveranse innen forskning og høyere utdanning i alle fagområder som arbeidslivet og samfunnet etterspør. Det er åpenbart at de aller fleste som jobber innenfor forskning og høyere utdanning, ikke skal bli verdensmestre. Likevel er de viktige brikkene i det store puslespillet vi legger mot de langsiktige behovene og utfordringene som skal løses

av de alminnelige gode forsknings- og utdanningsmiljøene.

Langtidspanen er ikke blind for balansen. Samtidig som planen styrer ressurser til utvikling av fremragende forskningsmiljøer, vil den «sikre gode vilkår også for forskning av høy kvalitet som ikke er i verdenseliten, men som er viktig for utvikling av blant annet utdanningskvalitet og velferdstjenester. Spennende fagmiljøer av høy kvalitet skal trekke til seg de beste studentene og forskerne».

For å belyse forholdet mellom verdensledende fagmiljøer og andre fagmiljøer kan det skjeles til forholdet mellom eliteidrett og breddeidrett. Eliteidretten brukes ofte som en motsetning til masse- eller breddeidretten, som satser på organiserte idrettsaktiviteter for alle på lavere nivå eller på flere idrettsaktiviteter. Men breddeidretten danner også grunnlaget for å finne og utvikle talenter for senere spesialisering

«Forskerkarrieren fremstår som mindre attraktiv enn tidligere.»

og høyere utdanning.

Spennende fagmiljøer er viktig – og utvilsomt attraktive for både topp og bredde – men man kommer ikke rundt de alminnelige behovene knyttet til arbeids- og lønnsvilkår.

Flere undersøkelser, blant annet NIFUs doktorgradsundersøkelse fra 2017, gir grunn til bekymring. Forskerkarrieren fremstår som mindre attraktiv enn tidligere. Bare halvparten av de yngre forskerne vil anbefale dagens unge å ta fatt på en forskerkarriere. En viktig årsak er uforutsigbarheten som ligger i den store bruken av midlertidige stillinger. I tillegg viser ISFs rapport 2017–3 at lønnsnivået til ansatte innenfor forskning og høyere undervisning ikke er konkurransedyktig. Debatten Forskerforbundet arrangerte under årets Arendalsuka, viste at flere deler vår bekymring.

Forskings- og utdanningsmiljøer i verdensklasse forutsetter at bredden av kunnskapsmiljøene i akademia og øvrige forskningsmiljøer har gode rammebetingelser. At forskningsfinansieringen gir den langsiktigheten og forutsigbarheten som er nødvendig for å bygge både de alminnelige gode – og de fremragende forskningsmiljøer.

Forskerforbundet har fokus på rekruttering til forskning – både i bredde og i topp!

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløyp, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen



Uvurderlige, men lite verdsatte



AV ROLF BORGOS,
varamedlem i
Forskerforbundets
hovedstyre

Mens fusjonene og reformene som har vært initiert fra den sittende regjeringen, har fart som en (blå) vind, så er mange fortsatt i fusjonsmodus når årets mellomoppgjør pågår. Selve fusjonene er det kanskje ikke så mye mer å skrive om, men det burde vært mer fokus på hva som kommer etter fusjonene. En av flere utfordringer i den nye hverdagen for ansatte er de lokale lønnsoppgjørene, som er sentrale for Forskerforbundets medlemmer.

Jeg vil ikke slippe taket i universitets- og høyskolelektorenes lønnsforhold. Dette er fortsatt en svært viktig sak for mange av våre medlemmer. Høsten 2015 satte Forskerforbundet ned en arbeidsgruppe for å utrede lønnsforholdene til denne gruppen. Grasrot rapporten ble ferdigstilt vinteren 2016, og oppsummeringen viser at det er en utbredt misnøye med lønn blant medlemmene. Tre fjerdedeler av dem som var med i undersøkelsen, svarte at de var sterkt misfornøyde med egen lønn. Medlemmene påpeker at dagens lønnsnivå er urettferdig sett i forhold til lektorene i videregående skole. Noen har med rette spissformulert seg. Sett i et langt arbeidslivsperspektiv taper universitets- og høyskolelektorene en lottogevinst sammenlignet med lektorer i videregående skole. Et medlem av Forskerforbundet fortalte om en kollega, en lektor i akademia, som sa opp jobben i 2015. Vedkommende arbeider nå i skoleverket, og tjener 100 000 kr mer i året. Hadde lektoren fortsatt i akademia, ville tapet gjennom 32 år bli på 3,2 millioner bare i lønn. Eksempelet beskriver en tapt lønnsutvikling og en tapt pensjonsberegning for en kunnskapsarbeider som utdanner lektorene som velger stilling i den videregående skolen, som ikke kan aksepteres.

Lektorene i sektoren i dag (mange blir fra arbeidsgiver oppmunnet til å høyne kompetansen til førstelektor eller førsteamanuensis i forbindelse med universitetsambisjonene) og som har minst 15–20 års erfaring, besitter en enorm kompetanse som består av andre verdier enn vitenskapelig arbeid og publisering. Det er disse som i stor grad holder hjula i gang, og som er med på å utvikle profesjonsutdanningene ved dagens høyskoler, og som igjen gjør at universitet og høyskoler får sine inntekter gjennom studiepoengproduksjon. Mange underviser i hele stillinger. Kompetansen denne gruppen sitter med, blir i liten grad belønnet, fordi det i dag er førstekompetanse, antall vitenskapelige publiseringer og tellekanter som er utslagsgivende for lønnsnivået. Universitets- og høyskolelektorenes undervisningskompetanse, veiledningskompetanse og kompetanse i formidling og utviklingsarbeid

teller i liten grad i lønnsforhandlingene. Undersøkelsen som er gjort blant Forskerforbundets medlemmer, gir også informasjon om at flere (42 prosent av de spurte) vurderer å søke jobb i skoleverket på grunn av lønn. Er dette begynnelsen på slutten for lektorene ved universitet og høyskoler? Vil det på sikt også kunne sies at vi har lektorer i akademia på avveier? Lønnsbetingelsene er ikke lenger attraktive nok til å bli i sektoren.

Har vi ved dette mellomoppgjøret lyktes i å løfte universitets- og høyskolelektorene? Nei, vil mange si. Potten er for liten, arbeidsgiver skyter ikke inn «egne» midler, og Forskerforbundets strategier og føringer har ulik tilnærming om bruken av den avsatte potten. Skal det gis et flatt tillegg til alle, et gruppetillegg til bestemte grupper, prosentvise tillegg, eller individuelle tillegg?

Avslutningsvis vil jeg påpeke at Forskerforbundet må fortsette å gjenta og gjenta budskapet om denne lønnskjevheten – innenfor Unio, til arbeidsgivere, overfor politikere lokalt og sentralt, og til samfunnet for øvrig – om vi skal få gjennomslag for vårt krav.

«Er dette begynnelsen på slutten for lektorene ved universitet og høyskoler?»

«Er dette begynnelsen på slutten for lektorene ved universitet og høyskoler?»

«Er dette begynnelsen på slutten for lektorene ved universitet og høyskoler?»

Ved en tilfældighet kom jeg forleden over en bok fra 1968: *Bratteli tenker høyt* (Tiden forlag). Boken er en dialog mellom journalisten Per Bratland og Trygve Bratteli, som da hadde vært Arbeiderpartiets leder siden 1965. Jeg leste boken rett før Stortingsvalget, og fant noen femti år gamle politiske visjoner som fremstod som dagsaktuelle, i slående kontrast til den tafatte valgkampinnspurten anno 2017.

Menneskelig verdighet

I et kapittel kalt «Teknikken – tjener eller herre?» diskuterer Bratland og Bratteli blant annet en påstand av Servan-Schreiber (grunnleggeren av ukeavisen *L'Express*) om at sosial rettferdighet er en betingelse for industriell dynamikk. Bratteli er tydelig: «En virkelig moderne, større bedrift må i dag ha et dårlig styre hvis man tilsetter en generaldirektør som ikke har klar forståelse av hva *et intimt hverdagsamarbeid med de ansatte* betyr for bedriftens produktive kapasitet» (s. 77, uth. her).

Bratteli er videre klar på at fremtidige industrimiljøer vil være påvirket både av krav om rettferdighet og om effektivitet. Og rettferdighetskravet er ikke først og fremst motivert av dette å ha innflytelse over de enkelte vedtak i ledelsen: «Rettferdighetskravet er sikkert mer innstilt på å legge til rette et miljø som tar vare på den menneskelige verdighet. Menneskelig likeverd, ikke maktbegjær, er selve drivkraften også på dette område.» (sst.)

Hovedavtalen

Det Bratteli her så kraftfullt tar til orde for, har – på et visst nivå – stått seg over tid: I NOU-en *Medvirkning og medbestemmelse i arbeidslivet* 2010:1 heter det at ansattes deltakelse helt fra de første avtaleinnngåelsene har hatt en dobbelt begrunnelse: rettferdighet og produktivitet. NOU-en fant det ikke nødvendig å produsere en ny definisjon av medbestemmelsesbegrepet, men støttet seg på den som hadde vært gjeldende siden 1965, fra det såkalte Brubakken-utvalget. Der defineres medbestemmelse som «alle tiltak som gir de ansatte innflytelse på avgjørelsesprosesser på alle plan i virksomheten, fra fastsetting av virksomhetens overordnede mål til de løpende avgjørelser i tilknytning til den enkeltes daglige arbeid».

Ny hovedavtale i staten ble gjeldende fra 1. januar i år. Over halvparten av avtalen berører nettopp medbestemmelse. Jeg vil anbefale våre medlemmer å lese den; den kan gi inspirasjon til å bli seg bevisst sin egen verdi på arbeidsplassen.

Formell/reell?

Forskerforbundet er med i et såkalt medbestemmelsesbarometer i regi av AFI. Den konkluderte i 2016 med at det er liten endring i den formelle samarbeidsmodellen i norsk arbeidsliv. Men likevel opplever arbeidstakere en betydelig mindre grad av medbestemmelse: et fall på tolv prosent på syv år.

Det er for tidlig å konkludere hva fallet i «opplevd medbestemmelse» kan skyldes, men både stadig mer detaljerte rapporteringskrav og lederutdanninger som ikke har «den norske modellen» på pensum, har allerede vært pekt på som mulige årsaker.

Bratteli i sin høyttenkning greide uanstrengt å kombinere produktivtetskrav med en forestilling om menneskelig verdighet, et begrep som ikke inngår i de offentlige dokumentene jeg her har nevnt.

Bratteli revisited



AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«Jeg leste boken rett før Stortingsvalget, og fant noen femti år gamle politiske visjoner som fremstod som dagsaktuelle»

Nytt menneskesyn?

I samme kapittel diskuterer Bratland og Bratteli om «selv den vitenskapelige utvikling fører til et nytt syn på mennesket». Også her er det inspirasjon å hente. Bratteli slår fast at tekniske fremskritt krever at vi mer enn før tenker over hvilken plass mennesket egentlig bør ha: «Det ville være en ulykke om folk i sin alminnelighet skulle føle det som en forpliktelse å drive denne utvikling stadig videre i et usansynlig høyere tempo. Innholdet i et menneskeliv bør ikke bli å tjene akkurat bare tekniske fremskritt og produktionsutvikling» (s. 78).

Bratteli greide å overskride den teknokratiske diskurs ved ikke å vike unna for begreper som «menneskelig verdighet» og «innholdet i et liv», selv når temaet var produktivitet og industriutvikling. Å videreutvikle den norske samarbeidsmodellen kan også innebære å lete frem et mer menneskenært vokabular.



OPSLAG AF CENSORATER I CENSORKORPSET FOR IDRÆTSUDDANNELSERNE I DANMARK

I overensstemmelse med Bekendtgørelse om eksamen og censur ved universitetsuddannelser (eksamensbekendtgørelsen) af 30. juni 2016 (BEK nr. 1062) opslås censorater i følgende fag for perioden 1. april 2018 - 31. marts 2022. Beskikkelsen foretages af Uddannelses- og Forskningsministeriet efter indstilling fra Censorformandskabet.

På <http://health.au.dk/censor-idræt> ses

- En oversigt over de fag, der opslås censorater i
- En beskrivelse af censorernes opgaver
- Krav til censorernes kvalifikationer
- Honorar

Ansøgning

Spørgsmål af idrætsfaglig karakter rettes til Censorformand Verner Møller på e-mail vm@ph.au.dk. Evt. yderligere oplysninger fås ved henvendelse til Aarhus Universitet, Studieadministrationen, Health, Tobias Abell Nielsen, tlf. 87152825 eller e-mail abell@au.dk.

Ansøgning til censorbeskikkelse foretages elektronisk via <http://sundhedsvidenskabeligeuddannelser.censor-it.dk>

Ansøgningen skal være Censorformandskabet i hænde senest 1. november 2017 kl. 12.00.

